

Rajka Bućin
Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

ODJEL ZA BOGOŠTOVLJE I NASTAVU ZEMALJSKE VLADE ZA HRVATSKU I SLAVONIJU (1869–1918/1921): DJELOKRUG, UREDSKO POSLOVANJE I »PISMARA«

UDK 930.253:354.32(497.5)“1869/1918“

UDK 930.253:354(497.5)“1869/1921“

Izvorni znanstveni rad

U članku se prati razvoj i međusobni odnos poslovnoga djelokruga i uredskoga poslovanja te pismohrane Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju, poglavito u registraturnim razdobljima 1892–1912. te 1914–1921. U osnovnim crtama djelokrug je stabilan, ali poslovanje se postupno povećava u opsegu, što prati i količina nastalih spisa. Povećanje opsega poslovanja i mjere povezane s njegovom modernizacijom te usklađivanje sustava označivanja spisa s podjelom poslova, utjecali su na organizaciju pismohrane, a prostorna ograničenja na višestruko izlučivanje, koje se u pismohrani provodilo od 1902. do 1914., a vjerojatno i prije. Registraturni plan, koji je sastavljen od devet registraturnih svezaka 1892., doseže 1914. dvadeset jedan svezak. U sljedećem razdoblju svesci su grupirani u trima skupinama, prema glavnim poslovima Odjela, a prate ih odgovarajući registri (I–III). Obraden je i problem čuvanja i izlučivanja arhivskoga gradiva Odjela za bogoštovlje i nastavu. Zbog nedostatka prostora provodilo se drastično izlučivanje, te je gradivo nastalo prije 1892. sačuvano fragmentarno. Prostorni problemi s čuvanjem gradiva rješavani su 1914–1917., nakon preuređenja i proširenja zgrada, odnosno prostora u Opatičkoj i Kamenitoj ulici. Gradivo nastalo nakon 1892. izlučeno je znatno selektivnije, a naročito ono koje datira 1907–1921.

Ključne riječi: Odjel za bogoštovlje i nastavu (1869–1918), Povjereništvo za prosvjetu i vjere (1918–1921), Zemaljska vlada za Hrvatsku i Slavoniju (1869–1918/1921), državna uprava, poslovni djelokrug i ustroj Odjela za bogoštovlje i nastavu, uredsko poslovanje, osnova pismare, registraturni plan, registraturno razdoblje, registraturni svezak, oznaka pismare, registri (kazala), čuvanje i izlučivanje arhivskoga gradiva

Uvod

Odjel za bogoštovlje i nastavu jedan je od triju odjela Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju koji su osnovani temeljem Osnove o ustrojstvu autonomne Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade bana L. Raucha iz ožujka 1869. Kao i ostali odjeli, započeo je s poslovanjem u kolovozu 1869., nakon što je osnova dobila potvrdu Sabora i vladara. Bio je podređen banskoj vlasti, a na čelu Odjela bio je predstojnik.¹ Uspostavom Kraljevine SHS Odjel, kao ni Zemaljska vlada, nije ukinut, već je, postavši jednim od povjereništava Zemaljske vlade, nastavio poslovati s nepromijenjenim djelokrugom i sličnom unutarnjom organizacijom sve do osnutka Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju. Najprije je poslovao kao Povjereništvo za prosvjetu, ali taj je naziv nakon nekoliko uzastopnih intervencija promijenjen polovicom 1919. u Povjereništvo za prosvjetu i vjere, sukladno stvarnomu opisu poslova.² Od sredine 1921. do proljeća 1922. postupno počinje rad odjeljenja Pokrajinske uprave, pa tako i Odjeljenje za prosvjetu i vjere, čime ujedno prestaje rad Povjereništva za prosvjetu i vjere te Zemaljske vlade u cjelini.

U ovom radu analizira se djelokrug i organizacijski razvoj Odjela, uredsko poslovanje te djelatnost i organizacija pismohrane (»pismare«), uključivši i temu izlučivanja arhivskoga gradiva.

Poslovni djelokrug i ustroj

Osnovni se djelokrug tijekom vremena nije bitnije mijenjao. Prema podacima iz 1881., kad je uključeno upravljanje područjem dotadašnje Vojne krajine, obuhvaćao je poslove zakonom priznatih crkava i vjerskih zajednica, upravu njihovih i školskih dobara, vrhovnu upravu i nadzor odgoja i nastave, znanstvenih, prosvjetnih i kulturnih društava i ustanova, zemaljskoga (narodnog) muzeja i uopće ustanova koje su imale utjecaja na obrazovanje, a uključivao je i nakladu školskih knjiga, nadzor nad upravom nastavnih i vjerskih zadužbina i zaklada te nad njihovim proračunom i računovodstvom, personalije učiteljstva i svećenstva ukoliko su pripadale djelokragu Zemaljske vlade, a da pri tom nisu pridržane Predsjedništvu te sudjelovanje u pripremi bogoštovnih i nastavnih propisa.³ Dvadesetak godina poslije u Priručniku za političku upravnu službu to ponavlja M. Smrekar, poimence navodeći među zakladama koje nadzire Odjel Hrvatsko-slavonsku vjerezakonsku zakladu, Krajišku vjerezakonsku zakladu te Komericialnu i regnikolarnu zakladu, a od ostalih poslova ističe gradnju škola i crkava, provedbu patronatskoga prava u ime vladara, vrhovnu upravu i nadzor Glazbenoga zavoda, uređivanje i izdavanje Službenog glasnika te upravu 20% krajiškoga nameta.⁴ U dokumentima iz 1905.,

¹ Usp. Bućin, R. Predsjedništvo Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju (1869–1921): Razvoj poslovanja i »pismare«. *Arhivski vjesnik*. 56(2013), str. 27.

² HR-HDA-78. PrZV, 6–14, 4828/1919.

³ HR-HDA-78. PrZV, I 3814/1881.

⁴ Smrekar, M. *Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. Knjiga prva*. Zagreb : Tiskom i nakladom Ignjata Granitza, 1899, str. 56–57.

1918. i 1919., tzv. razdjelbenicima Odjela, ti su poslovi opisani vrlo detaljno te su prikazani prema tomu koje su ih osobe, odnosno odsjeci obavljali. Tijekom spomenutoga razdoblja pojedini su poslovi više puta reorganizirani po odsjecima.⁵

Broj ustanova za koje je Odjel bio mjerodavan, isto kao i zaklada, društava i različitih stručnih povjerenstava, postupno se tijekom vremena povećao (iako su neke i ukidane). Samo od znanstvenih i obrazovnih ustanova, koje su ujedno najbrojnije, njegovu je djelokrugu pripadalo Sveučilište, sa svim zavodima, klinikama, kabinetima, seminarima te Sveučilišnom knjižnicom i Botaničkim vrtom, zatim Tehnička visoka škola, Šumarska akademija, geodetski i farmaceutski tečaj, mnogobrojne srednje i pučke škole: velike i realne gimnazije i liceji, nadbiskupski licej u Zagrebu, trgovačka i pomorska akademija (kr. nautička škola u Bakru), obrtna škola u Zagrebu, obrtni tečajevi, učiteljske škole i vježbaone, internati (kr. plemićki konvikt, internat obrtne škole, internat učiteljske škole), javne, privatne i konfesionalne niže i više pučke škole, zemaljska i druge ženske stručne škole, ostale stručne škole spojene s pučkim šegrtskim školama, Zavod za gluhoonijeme, Zavod za slijepu osobe, analfabetički tečajevi, zabavišta, čuvališta te druge odgojne i obrazovne ustanove za djecu (sirotišta, kaznioničke škole). Djelokrugu Odjela pripadala je i Jugoslavenska akademija, a od društava Sv. Jeronimsko društvo, Naravoslovno društvo te mnoga druga znanstvena, književna, prosvjetna, učiteljska i đaćka društva i zadruge.⁶ Odjel je imenovao članove i pratio rad Geologijskoga povjerenstva, Povjerenstva za znanstveno izučavanje Srijema, Povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika⁷ te posebnih povjerenstava za ispitivanje učiteljskih kandidata:⁸ za rad u srednjim školama,⁹ realnima gimnazijama,¹⁰ višim i nižim pučkim školama,¹¹ podučavanje glazbe,¹² prostoručnoga crtanja¹³ i gimnastike.¹⁴ U

⁵ Temeljem razdjelbenika za 1906 (usvojenoga u prosincu 1905) ovdje je napravljena rekonstrukcija registraturnoga plana (vidi prilog), a za preostala razdoblja (1892–1921) u tekstu je donesena rekonstrukcija »pismare« s opisom poslova i pratećim primjerima iz gradiva. Razdjelbenici iz 1918. i 1919. ne sadržavaju oznake pismare (HR-HDA-80. ZV.BiN, I 1/1918).

⁶ O pojedinim institucijama postoji vrlo raznovrsna i opsežna literatura.

⁷ HR-HDA-80. ZV.BiN, I 1/1918.

⁸ HR-HDA-80. ZV.BiN. I 8/1896.

⁹ Punim nazivom: Povjerenstvo za ispitivanje kandidata srednjoškolskoga učiteljstva. Srednjoškolski učitelji ispitivani su temeljem privremenoga propisa iz 1870-ih do 1885., kad je usvojen prvi stalni propis, koji je novim pak zamijenjen 1905 (HR-HDA-80. ZV.BiN I 8/1896, i I 1/1918).

¹⁰ Povjerenstvo za kandidate gimnazijskog realnog učiteljstva. Usp. npr. VIII 53/1892 (»povjerenstvo obnovljeno pro 1898/9«) u registru O-Š (povjerenstva) za 1898 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

¹¹ Povjerenstvo za učiteljske kandidate za više pučke škole i Povjerenstvo za učiteljske kandidate za niže pučke škole. Za prvo vidi npr. VIII 584/1893. u registru O-Š za 1898. te II 204/1905 (imenovanje za trogodište) i VIII 654/1909 (popis kandidata) u registru O-Š za 1911., a za drugo npr. VIII 619/1911 (oglas za održanje ozposobnog ispita) u registru O-Š za 1911 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

¹² Povjerenstvo za ispitivanje kandidata za učiteljstvo glazbe. Vidi npr. VIII 147/1893. u registru O-Š za 1911 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

¹³ Povjerenstvo za ispitivanje kandidata učiteljstva prostoručnog risanja. Usp. npr. VIII 53/1892. u registru O-Š za 1898 (»povjerenstvo obnovljeno pro 1898/9«) te spis I 8/1896 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

¹⁴ Najprije je radilo kao Povjerenstvo za učitelje gimnastike u srednjim školama, a potom kao Povjerenstvo za ispitivanje kandidata učiteljstva gimnastike. Usp. npr. VIII 1716/1909. u registru O-Š za 1911. s podatcima iz spisa I 1/1918 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

sastavu Odjela bila je i Zemaljska naklada školskih knjiga i tiskanica, a od 1914. do 1921. Zemaljsko povjerenstvo za popis dohodaka katoličkih crkvenih nadarbina.¹⁵ Od 1882. počinje izdavanje Službenoga glasnika Odjela za bogoštovlje i nastavu.¹⁶ Za predstojništva Ise Kršnjavoga započelo je i objavljivanje Nastavnog vjesnika (1893),¹⁷ a Odjel je već u njegovo vrijeme, ako ne i prije, imao vlastitu knjižnicu s općom, nastavnom i pravnom literaturom.¹⁸ Ravnateljstvo pomoćnih ureda može se pratiti od 1892., ali nije isključeno da je poslovalo i nešto prije. Dotad je istovrsne poslove obavljalo zajedničko ravnateljstvo za čitavu Zemaljsku vladu.¹⁹

Potkraj 1890-ih organizacijski ustroj još nije bio razvijen. Razlog tomu bio je, navodno, u nedovoljno opsežnomu djelokrugu, pa su tada za pojedine poslove u Odjelu za bogoštovlje i nastavu bili zaduženi banski savjetnici. Ni poslije nisu bili formalno uspostavljeni odsjeci, ali su »faktično ... razlučeni ... poslovi bogoštovlja i nastave«, kako to pokazuju podatci iz 1912.²⁰ Prema podacima iz 1914. Odjel je imao više stručnih odsjeka,²¹ a prema dokumentu koji je trebao vrijediti od početka 1918. tad su postojali: I. Bogoštovni odsjek, II. Odsjek za pučke škole, III. Odsjek za srednje škole, IV. Odsjek za visoke škole i znanost, V. Odsjek za umjetnost i VI. Upravni odsjek.²² Povjereništvo za prosvjetu i vjere poslovalo je prema istomu ustroju do svibnja 1920., kad se dijeli na pet odjela: I. Vjerski odjel, II. Pravni odjel, III. Upravno-gospodarstveni odjel, IV. Odjel za visoke škole, znanost, umjetnost i književnost i V. Odjel za pučku, stručnu i srednju nastavu, a odjeli su imali odsjeke označene (pod)brojevima, definirane opisno prema tematici kojom su se bavili.²³

¹⁵ Samostalna naklada školskih knjiga i tiskanica može se pratiti od 1892 (usp. HR-HDA-80. ZV.BiN, registri za 1892., knj. br. 84–85: 19–23/1892., III 510/1892 i dr.), a Zemaljsko povjerenstvo za popis dohodaka katoličkih crkvenih nadarbina tek od 1914 (ima izdvojeno spisovodstvo).

¹⁶ Za *Službeni glasnik* podatci se mogu naći u katalogima Nacionalne i sveučilišne knjižnice: Vidi http://katalog.nsk.hr/F/RSHSU4U7VUGX5V6FEL6VVTGA7F2R22YIS84HA8C54P6IX7HMRR-01594?func=full-set-set&set_number=049193&set_entry=000206&format=999 (1. 3. 2014), te http://katalog.nsk.hr/F/RSHSU4U7VUGX5V6FEL6VVTGA7F2R22YIS84HA8C54P6IX7HMRR-01690?func=direct&local_base=NSK01_WEB&doc_number=000271779 (1. 3. 2014) U fondu je sačuvana serija *Službenoga glasnika* za 1913. te 1916–1918 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

¹⁷ Izidor (Iso) Kršnjavi bio je predstojnik Odjela 1891–1896. Vidi: Kršnjavi, Iso. *Hrvatski biografski leksikon*. Sv. 8. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013, str. 252–257. Usp. HR-HDA-79. PRZV. 6–14, 1444/1896. U Zagrebu je u Hrvatskom institutu za povijest 21–23. studenoga 2012. održan znanstveni skup posvećen Isi Kršnjavomu. Izlaganjima se nastojalo prikazati njegovu plodnu i raznovrsnu djelatnost, uključujući i onu u okviru Odjela za bogoštovlje i nastavu. Usp. *Znanstveni skup: Iso Kršnjavi – veliki utemeljitelj. Program znanstvenog skupa i Knjižica sažetaka*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2012. Za *Nastavni vjesnik* vidi URL: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43063> (1. 3. 2014).

¹⁸ Usp. kataloge knjižnice Odjela za bogoštovlje i nastavu I, II i III te podatke iz registara (1892–1912) koji se pozivaju na spise iz 1892 (npr. III 549/1892, IX 234/1892). Dosljeji nisu sačuvani (HR-HDA-80. ZV.BiN).

¹⁹ Usp. registar za 1892 (HR-HDA-80. ZV.BiN, knj. br. 84).

²⁰ Mihalić, A. *Dopunjak Smrekarovom priručniku za političku upravnu službu u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb: Tiskom i nakladom Ignjata Granitza, 1912, str. 6.

²¹ Spominju se: »Odsjek za bogoštovlje, Odsjek za visoko školstvo, Odsjek za srednje školstvo, Odsjek za pučko školstvo i dr.« (HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915).

²² Tada je vjerojatno došlo do uspostave Odsjeka za umjetnost. Vidi HR-HDA-80. ZV.BiN, I 1/1918.

²³ U Vjerskom odjelu uspostavljena su, primjerice, 2 odsjeka. Za I. odsjek navodi se da u njega »pripada: Izradjivanje zakonskih osnova i naredaba koje se odnose na čitavu vjersku upravu. Izradba osnove proračuna povjereništva za vjere, hrv.-slavonske i krajiške vjerozakonske zaklade i ispitivanje računa ovih zaklada,

Promjene u opsegu poslova do 1892. nije jednostavno pratiti, jer su spisi Odjela sačuvani krajnje fragmentarno, zbog drastičnih izlučivanja provedenih do 1912. Još je lošije stanje uredskih evidencija, koje do 1892. nisu uopće sačuvane.²⁴ Sve izraženije povećanje intenziteta poslovne komunikacije može se nakon toga najbolje pratiti upravo iz uredskih knjiga, prema broju registriranih spisa. Od 1892. do 1921. dolazi do višestrukoga povećanja njihove količine, što je naročito vidljivo pred početak i u vrijeme Prvoga svjetskoga rata te nakon uspostave Kraljevine SHS, kad se učestalije traže izvješća u pojedinim stvarima, nalažu i priopćuju različite mjere i promjene u radu uprave ili pojavljuju novi poslovi, slično kao kod Odjela odnosno Povjereništva za unutarnje poslove i Predsjedništva Zemaljske vlade.²⁵

Organizacija uredskoga poslovanja

Poslovanje odjelnoga predstojnika, odnosno povjerenika u razdoblju Kraljevine SHS, bilo je izdvojeno, pa su i spisi registrirani u posebnom urudžbenom zapisniku. Predstojnik je provodio disciplinarni nadzor, odnosno rješavao stvari disciplinarne naravi,²⁶ skrbio o zaprimanju novih činovnika u Odjel i njihovu odljevu,²⁷ stvarima povezanim s postupanjem sa spisima ili uredskim procedurama²⁸ te, kao i kod čelnih ureda ostalih odjela Zemaljske vlade, rješavao predmete koji su bili politički i sigurnosno osjetljiviji, naročito u ratnom razdoblju.²⁹ S obzirom na malobrojnost spisa oni nisu grupirani tematski, već su odlagani kronološki. O predmetima posebnoga značenja, posebice onima koji su izrijekom bili upućeni banu,³⁰ pre-

konačno svi poslovi, koji se tiču katoličke crkve latinskog i istočnog obreda izuzevši gradjevine i s tim savezne predmete.« Na takav način definiran je i II. odsjek Vjerskoga odjela, kao i odsjeci ostalih odjela (HR-HDA-80. ZV.BiN, I 1/1918).

²⁴ Iz dokumenata Odjela razvidno je da je od 1904. do 1912. provedeno 5 opsežnih izlučivanja spisa (HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915).

²⁵ Usp. Bučin, R. Predsjedništvo Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju, nav. dj., str. 32–33. Broj poslovnih komada Odjela za bogoštovlje i nastavu narastao je u navedenom razdoblju na godišnjoj razini više od tri puta: 17 180 (1892), 17 637 (1893), 20 000 (1894), 20 280 (1895), 22 501 (1896), 21 070 (1897), 19 780 (1898), 20 840 (1899), 21 650 (1900), 20 520 (1901), 20 930 (1902), 21 165 (1903), 22 110 (1904), 12 000 (do srpnja 1905), 28 675 (1907), 31 600 (1908), 20 400 (1909), 31 934 (1910), 30 500 (1911), 33 602 (1912), 18 000 (do srpnja 1914), 38 633 (1915), 35 423 (1916), 36 240 (1917), 37 690 (1918), 47 321 (1919), 52 800 (1920), 58 062 (1921). U pojedinim godinama nisu registrirani komadi, već predmeti. To ponajprije vrijedi za 1906. godinu, u kojoj je registrirano ukupno 14 333 predmeta u 3 odvojene pismare: 1-3166 (I), 1-3890 (II), 1-7277 (III), te za pisarnicu A (crkveni, matični i klerikalni poslovi) 1913., u kojoj je registriran 3731 predmet, pored 26 878 komada u ostalim skupinama spisa.

²⁶ Npr. HR-HDA-80. ZV.BiN. Prs 2/1913., 3/1913., 4/1913., 6/1913., 9 /1913., 32/1913 ... 13/1915 ...; 41/1915. itd.

²⁷ Npr. HR-HDA-80. ZV.BiN. Prs 177/1912 ... 12/1913. itd.

²⁸ Npr. HR-HDA-80. ZV.BiN. Prs 5/1913; 20/1913. itd.

²⁹ Npr. HR-HDA-80. ZV.BiN. Prs 14/1913. ... 2/1915. ... 7/1915. ... 38/1915., 39/1915., 40/1915. itd.

³⁰ Npr. kad se banu radi davanja potpore za uređenje skloništa na Sušaku obraća Udruga učiteljica, tj. sekcija »za našu djecu« (HR-HDA-80. ZV.BiN XXI 8/1914) ili više potpisnika s molbom za ostvarenje prava na pogodovnu vožnju učitelja i učiteljskih obitelji (HR-HDA-80. ZV.BiN XXI 22/1914), zatim kad mu se izravno obraćaju radi osnutka »Patronaže za zaštitu mladih djevojaka« (HR-HDA-80. ZV.BiN XXI 30/1914) itd.

dstojnik je pred banom redovito referirao dvaput tjedno.³¹ Tijekom vremena uvedeno je i redovito referiranje voditelja stručnih poslova nastave i bogoštovlja pred predstojnikom Odjela kako bi se on usredotočio na »organizatorni rad i važnije predmete«. Odvijalo se na sličan način, a evidencija se o tom vodila u Odjelu.³²

Spisi koji su pripadali stručnom djelokrugu Odjela evidentirani su u posebnim urudžbenim zapisnicima i kazalima te su, prema postojećoj praksi u poslovanju upravnih tijela, grupirani u tematske sveske temeljem unaprijed definiranih registraturnih planova, tzv. »osnova pismare«. Slično su poslovali i ostali odjeli Zemaljske vlade i Predsjedništvo.³³

Redni broj	Broj urudžbenog zapisa	Broj urudžbenog zapisa
1	3125	1118
2	3125	1118
3	3126	1119
4	3128	1120
5	3132	1121
6	1112	1122
7	1110	1123
8	1101	1124
9	1101	1125
10	1101	1126
11	1101	1127
12	1102	1128
13	1102	1129
14	1102	1130
15	1102	1131
16	1102	1132
17	1102	1133
18	1102	1134
19	1102	1135
20	1102	1136
21	1102	1137
22	1102	1138
23	1102	1139
24	1102	1140
25	1102	1141
26	1102	1142
27	1102	1143
28	1102	1144

Fotografija 1: Spisovnik s pismarskom oznakom i popisom pojedinačnih dokumenata (»poslovnih komada«), evidentiranih prema tekućem broju i broju urudžbenoga zapisnika (HR-HDA-80. ZV. BiN. III 93/1893).

Sustav označivanja i odlaganja spisa nekoliko je puta mijenjan, ali se ipak održao koncept prema kojemu su poslovni komadi, tj. dokumenti povezani s određenim predmetnim postupkom ili temom, odlagani u duljem razdoblju u predmetnom spisu ili dosjeu koji se držao maticom. To je razdoblje u poslovanju Odjela, za razliku od ostalih dvaju odjela i Predsjedništva, trajalo dvadeset godina, barem kad je riječ o poslovanju od 1892. nadalje, a nije isključeno niti za prijašnje razdoblje.³⁴ Predmetnom spisu ili dosjeu dodijeljena je pri tom tzv. »oznaka pismare« (npr. III 93/1898), koja se još naziva i registraturnim sveskom.³⁵ Ona korespondira s temom koja je definirana osnovom pismare (npr. III – za financije) te obuhvaća godinu otvaranja predmeta (u ovom slučaju 1898), kao i redni broj (93) koji je dodijeljen predmetu u trenutku formiranja tzv. »spisovnika«. Spisovnik je bio omot na kojem se nalazio popis svih sadržanih komada, s pripadajućim brojevima urudžbenoga zapisnika i tekućim brojevima koji su do-

³¹ Referiranje se kod bana odvijalo prema utvrđenom rasporedu za sve odjele. Vidi HR-HDA-78. PrZV, VI-14: 1631/1912. i 3217/1917. Usp. Bućin, R. Predsjedništvo Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju, nav. dj., str. 33.

³² HR-HDA-80. ZV.BiN. Prs 26/1913. Usp. evidenciju: *Ad referendum, 1913–1921* (HR-HDA-80. ZV.BiN).

³³ Usp. Vidmar, J. Registratura Odjela za unutrašnje poslove Zemaljske vlade 1869–1918. *Arhivski vjesnik 1* (1958), str. 411–444; Bućin, R. Uredsko poslovanje i registratura Hrvatsko-slavonskog namjesništva (1854–1861). *Arhivski vjesnik 49* (2006), str. 35–76; Bućin, R. Predsjedništvo Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju, nav. dj., str. 27–44.

³⁴ Usp. HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915.

³⁵ Dok upravitelj pomoćnih ureda upotrebljava izraz »pismarska oznaka« (HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915), u registrima (kazalima) za isto se koristi izraz »svezak«, odnosno »broj sveska« (HR-HDA-80. ZV.BiN, usp. kazala za 1895. i 1918).

dijeljeni pojedinim komadima radi jednostavnijega pretraživanja unutar spisovnika (po tom su redosljedu bili i odloženi). Spisovnik se formirao u bilo kojoj godini registraturnoga razdoblja, ovisno o tom kad je pokrenut postupak, odnosno »otvoren« predmet, a pod dodijeljenom pismarskom oznakom u dvadesetogodišnjem registraturnom razdoblju moglo se odložiti sve što se odnosilo na istu stvar, definiranu predmetnim naslovom (npr. »Primaljsko učilište«).³⁶

Fotografija 2: Stranica urudžbenog zapisnika Odjela za bogoštovlje i nastavu iz 1892., s naznačenim dokumentima, koji su izlučeni (»izbačeni«).

Dokumenti su pojedinačno registrirani u urudžbenim zapisnicima gotovo čitavo vrijeme, osim u razdoblju reforme 1906., kad su nakratko uvedeni tzv. kombinirani urudžbeni zapisnici, te 1913., kad je kombinirani urudžbeni zapisnik vođen za crkvene, matične i klerikalne poslove, kao zapisnik »pisarnice A«.³⁷ Pretraživanje »sveščano« odloženih spisa temeljilo se uglavnom na tzv. registrima, koji su tijekom vremena mijenjani i sve više usavršivani, sukladno razvoju pismohrane. Za svaku godinu obuhvaćali su jednu ili više knjiga, koje su podijeljene prema skupinama slova.³⁸ Unutar slova sadržaj je upisan prema ključnim riječima, odnosno odrednicama koje su višestruko grupirane. To je najprije, tijekom 1892., bilo grupiranje prema prvomu samoglasniku (Z-a, Z-e, Z-i...), a potom su, unutar svake slogovne skupine, posebno upisivana osobna imena, a posebno ostali pojmovi (opći pojmovi i mjesta). Uz svaki se pojam upisivala i tematska oznaka sveska i pripadajući brojevi urudžbenoga zapisnika.³⁹ Od jeseni 1892. pojmovi su grupirani unutar slogovno nerazrađenih slovcanih skupina (osobna imena, opći pojmovi, mjesta). Nakon što je prostor na stranici iscrpljen za pojedine pojmove, oni su ponovno upisivani na sljedećoj slobodnoj stranici,⁴⁰ a uz svaku ključnu riječ upisivan je raznoliki sadržaj, uz navođenje urudžbenih brojeva i oznaka svezaka.⁴¹

³⁶ Vidi HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915.

³⁷ Usp. opće urudžbene zapisnike 1891–1921 (HR-HDA-80. ZV.BiN, knjige br. 2–83).

³⁸ Usp. registar A–Ž, od 1.1. do 31.8.1892. i registar T–Ž za 1895 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

³⁹ Npr. Živković Rogica, učenica. Vidi registar A–Ž, od 1.1. do 31.8.1892 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

⁴⁰ Npr. Kušner, Klinc, Krišković itd. do Kiseljak, Krznarić, Kristović, a iza navedenih prezimena slijede: I. Knjige uobće: Knjižnice; Knjižare; II. Knjige uobće: Križevac, gospodarski i šumarski zavod; Križevac, gr. kat. biskupija; Križevac, kotar i mjesto; Križevac grad, poglavarstvo, nakon Križevaca slijede mjesta: Klisa, Križovljan, Kirin, Knin, pa ponovno Križovljan, Križ, Križišće, ponovno Križ, Kriviput itd. Vidi registar A–Ž, od 1. 9. do 31. 12. 1892 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

⁴¹ Npr. Križ: – kotar, učiteljske mirovinske pristojbe V 114/1892; – općina, žitelji sela Vezišća i Okešćina, glede prisilnog uskolavanja djece VIII 586/1892; – sesionalne odštete gr. ist. svećenstva kotara križskog uređenje, gruntovni izvanci VII 50/1892 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

Tijekom 1906. uspostavljena su tri odvojena urudžbena zapisnika, u suglasju s postojanjem triju pismara. U urudžbene zapisnike uvrštene su i oznake tematskih svezaka, što je olakšalo pretraživanje spisa, ali te oznake nisu izostale niti u kazalu.⁴² Već sljedeće godine od toga se sustava odustalo, pa su ponovno uspostavljeni jedinstveni urudžbeni zapisnici, a oznake spisa navode se isključivo u registrima (kazalima), osim u slučaju urudžbenoga zapisnika pisarnice A iz 1913., koji također sadržava oznake pismare.⁴³ Od 1914. registri su vođeni u skupinama (I–III), prema tematskim svescima, što se održalo do kraja poslovanja Odjela za bogoštovlje i nastavu. Registar I (»odjela za bogoštovlje i nastavu«) obuhvaćao je sveske I–IX, registar II (»za sveučilište, znanstvene i umjetničke zavode te srednje i nalik im škole«) sveske X–XV, a registar III (»za više i niže pučke škole te nalik im zavode«) sveske XVI–XXI.⁴⁴ Kod pojedinih tipova odrednica u registrima žigom su otiskivane pododrednice koje su se češće koristile.⁴⁵ Pored tematskih registara vođenih u godišnjim intervalima, postojao je i dodatni pomoćni registar, koji je obuhvatio propise, naredbe i druge bitnije načelne odluke 1896–1918., prema praksi koja se prethodno uobičajila u poslovanju uprave.⁴⁶

Pored spisa predstojnika i tematskih spisa odlaganih po svescima, u pojedinim razdobljima oblikovane su još neke izdvojene dokumentacijske cjeline. To vrijedi od 1906. do 1921. za Ravnateljstvo pomoćnih ureda, od 1914. do 1921. za Zemaljsko povjerenstvo za popis dohodaka katoličkih crkvenih nadarbina te od 1915. do 1919. za Upravu Zemaljske naklade školskih knjiga i tiskanica.⁴⁷ Odjel je također vodio matične knjige i katastrofe nastavnog osoblja i škola, prema pripadnosti županijama, ali i prema drugim administrativno-teritorijalnim jedinicama.⁴⁸ Vođene su i evidencije crkvene imovine, poglavito Zagrebačke nadbiskupije.⁴⁹

⁴² Usp. urudžbene zapisnike 1-3166/1906 (I), 1-3890/1906 (II), 1-7277/1906 (III) i registar za 1906 (HR-HDA-80. ZV.BiN, knjige br. 32–34 te 137).

⁴³ Urudžbeni zapisnik pisarnice A za 1913 (HR-HDA-80. ZV.BiN, knjiga br. 54).

⁴⁴ U pojedinim godinama sačuvani su izvorni naslovi registara, npr. *Registar I zemaljske vlade odjela za bogoštovlje i nastavu* iz 1914 (knjiga br. 157); *Registar II. za sveučilište, znanstvene i umjetničke zavode te srednje i nalik* (odnosno: *slične*) *im škole* 1914–1919 (knjige br. 158, 161, 164, 167, 170, 173), *Registar III. za više i niže pučke škole te nalik* (odnosno: *slične*) *im zavode* 1914–1916 (knjige br. 159, 162, 165) HR-HDA-80. ZV.BiN.

⁴⁵ Npr. uz odrednicu *Brod, realna gimnazija* otisnute su pododrednice: *Doprinos grad. općine za uzdržavanje, Društvo za potporu siromašnih učenika, Ispit zrelosti, Izvještaj glavni godišnji, Izvještaj štampani godišnji, Knjižnica učiteljska, Knjižnica učenička, Lektira klasičnih jezika, Našastar, Nagrada za prekođužnu obuku, Nagrada za obligatornu obuku, Nagrada za obuku u gimnastici, Nagrada za obuku u higijeni, Nagrada knjižničaru, Nabavna pripomoć namještenicima, Obuka iz neobligatnih predmeta, Paušal ogrjevnj/: drva i ugljen:/, Paušal pisarnički, Popis školskih knjiga za pojedine razrede, Satnica, Sjednički zapisnici, Sluge pomagači, Školarina, Školska godina i upis učenika, Učila, Učiteljski zbor, promjene, Učenici I. razreda, ocjena, Učenici uopće, isključenje, Učenici. Dalje je rukom dopisano: *Učenici; Ustrojenje zavoda, naredba; Vjeroučitelji, potrebni za zavod*, potom ponovno otisnuto: *Zgrada, zavodska*. Vidi *Registar II. za sveučilište, znanstvene i umjetničke zavode te srednje i nalik im škole* za 1918 (HR-HDA-80. ZV.BiN).*

⁴⁶ *Registar zakona, zakonskih osnova, normativnih naredabab, načelnih i svih važnih rješenja*. Vidi HR-HDA-80. ZV.BiN, knjiga br. 175.

⁴⁷ Od 1892. spisi vezani uz poslove naklade školskih knjiga i tiskanica nalaze se i u sustavu svezaka (usp. HR-HDA-80. ZV.BiN, npr. registri za 1892., knj. br. 84–85: 19–23/1892, III 510/1892 itd.).

⁴⁸ Npr. Matica i sposobnik za učitelje nižih i viših pučkih škola po županijama, 1902–1903, Glavna knjiga učiteljskog osoblja Banskoga okruga, 1875–1889, Katastar pučkih škola na području Virovitičke županije, za kotareve Virovitica, Slatina, Donji Miholjac i Osijek, 1901–1915 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

⁴⁹ Sačuvane su uglavnom za razdoblje 1869/1870: Popis nepokretne imovine Zagrebačke nadbiskupije, Popis pokretne imovine Zagrebačke nadbiskupije te Opis vlastelinskih i patronatskih zgrada Zagrebačke nadbiskupije (HR-HDA-80. ZV.BiN).

Ustroj pismohrane (»pismare«)

U dugom razdoblju postojanja Odjela nije sačuvan niti jedan izvorni registraturni plan prema kojemu su spisi bili označivani, odlagani i pretraživani. No sačuvani spisi omogućuju rekonstrukciju planova u pojedinim razdobljima, prije svega od 1892. do 1912. te od 1914. do 1921., upućujući na manje ili više razgranat sustav svezaka. Razdoblje do 1892. nedovoljno je dokumentirano za potpuniju rekonstrukciju, ali sačuvani fragmenti gradiva pokazuju da je i tada korišten sustav sveščanog označivanja i odlaganja spisa (sv. 1–7).

Od 1892. do 1913. korišten je sustav s 9 tematskih svezaka (sv. I–IX). Poslovi organizacije uprave u cjelini te bogoštovlja i nastave nisu međusobno razgraničeni, pa sv. I označuje normalije (zakonske osnove, zakone, upute i normativne naredbe, propise uopće), bez obzira odnose li se na bogoštovlje i nastavu ili je riječ o opće-upravnim stvarima.⁵⁰ Slično vrijedi i za ostale skupine: sv. II označuje personalije,⁵¹ sv. III financije školstva, uprave i crkve,⁵² sv. IV podizanje i održavanje zgrada,⁵³ sv. V zaklade,⁵⁴ VI stipendije i potpore,⁵⁵ sv. VII crkvene, matične i kle-

⁵⁰ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. I 3/1892 (rješenje o isplati kongrua u mjesečnim obrocima); I 8/1892 (naredba ZV.BiN kojom se upravne oblasti upućuju da prekršaj zabrane vjenčanja bez pismenoga svjedočanstva spada u nadležnost sudbenih oblasti) ... I 30/1893 (Konkurencionalna razprava za gradnju i popravka bogoštovnih i nastavnih spisa) itd.

⁵¹ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. II 14/1892 (predajni operat biskupije križevačke); II 153/1892 (dodjela nagrada svećenicima za predavanja iz pedagogije i katehetike); II 162/1892 (zamjena učitelja radi nastupa u vojnu službu); II 163/1892 (Hoić Regina, beriva školskog nadzornika); II 179/1892 (Stanković Stevan, paroh); II 184/1892 (Grujić Vaso, učitelj); 187/1892 (Šulc Ida, učiteljica) ... 769/1893 (Valentić Josip, učitelj) ... II 925/1893 (Pećar Ana, učiteljica) itd.

⁵² HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. III 190/1892 (Prirodopis Pokorny-Host); III 289/1892 (Jellačić pl. Juraj, pravnik, povišenje stipendije iz Jellačićeve zaklade); III 470/1892 (Ugovor za tiskanje knjiga s Ign. Granitzom); III 508/1892 (Udržavanje šegrtske škole iz obrtne naukovne zaklade); III 515/1892 (Interkalarni dohodak nadb. stolice u Zagrebu) itd.

⁵³ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. IV 288/1892 (Popravak vlastelinskih i patronatskih sgrada nadbiskupije zagrebačke); IV 298/1892 (Popravak biskupske rezidencije u Križevcih) ... IV 28/1893 (Praputnik, popravka tornja na župnoj crkvi) ... IV 251/1893 (Jezerane, popravak župne crkve); IV 288/1893 (Dubrava dolnja, popravak crkve); IV 361/1893 (Razširenje pučke škole u Dubcima) ... IV 363/1893 (Smiljan, župne crkve, popravak); IV 364/1893 (Beška, gradnja škole) ... IV 366/1893 (Stupnik, gospodarskih sgrada kod škole gradnja) itd.

⁵⁴ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. V 567/1893 (Fistrić Slavoljuba, pobožni zapisi); V 569/1893 (Gašparović Pavao, zajam – iz jedne od zemaljskih zaklada, op. R. B.); V 570/1893 (Središnjeg odbora saveza hrv. učitelj. društva u Zagrebu, zajam); V 571/1893 (Ružić Ivan, zajam) ... V 573/1893 (Vrhovca biskupa zaklada za poljepšanje Vlaške ulice) ... V 1/1894 (Učiteljske mirovinske zaklade pristojbe kotara Delničkog); V 2/1894 (Učiteljske mirovinske zaklade pristojbe grada Siska) ... VI 18/1893 (Izvjeshće gimnazije zagrebačke, stipendisti) ... VI 25/1893 (Stipendisti kr. gimnazije u Varaždinu); VI 26/1893 (Izvjeshće o stipendistima gimnaz. požeške) itd.

⁵⁵ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. VI 5/1893 (Račić Filip, pravnik – moli potporu, op. R. B.); VI 6/1893 (Barlović Stjepan, frekventant graditeljskog tečaja); VI 7/1893 (Vukuša Filip, gimnazijalac – moli potporu, op. R. B.); VI 9/1893 (Pejnović Kata, udova – moli uzgojni doprinos za kćer, op. R. B.) itd.

rikalne poslove,⁵⁶ sv. VIII školstvo – općenito,⁵⁷ sv. IX razno.⁵⁸ Poslovanje iz 1906. i 1913. slabo je dokumentirano, jer su tada promjene provedene nakratko. Obilježava ih daljnja razrada sustava svezaka te novosti u načinu vođenja uredskih evidencija.

Tijekom 1906. uveden je novi, znatno složeniji sustav označivanja spisa, koji je napušten već 1907. Obuhvaćao je tri pismare, tj. tri skupine znakova brojčano-slovčanoga karaktera, usklađene s glavnim skupinama poslova.⁵⁹ Uvođenjem triju pismara riječ je evidentno o prvom pokušaju usklađivanja sustava odlaganja spisa s poslovníkom, pojam kojega definira Naredba bana o ujednostručenju poslovodstva, donesena polovicom 1905.⁶⁰ Prema tomu je donesen i tzv. »razdjelbenik posala«, čime su dodijeljena zaduženja pojedinim činovnicima. Kako je izvorni razdjelbenik sačuvan i kako je sadržavao i oznake prema kojima su spisi odlagani, to je omogućilo rekonstrukciju registraturnoga plana za 1906. (PRILOG).⁶¹ Takav način poslovanja bio je u skladu s naredbom bana upućenom Odjelu 28. prosinca 1905. pod br. 3435. Ista je naredba poništena potkraj sljedeće godine, pa se od početka 1907. »uručbeni zapisnik i pismara vode ... po prvašnjem načinu«, kako to okružnicom priopćuje činovnicima odjelni predstojnik Milan Rojc.⁶²

Iz naredbe Predstojništva od 20. siječnja 1913. vidljivo je ponovno nastojanje da se značajnije promijeni registraturni plan. Predstojnik je tada zatražio provedbu onoga što je propisano novim poslovníkom. Prema priležecim podatcima poslovník je trebalo preslikati u sustav odlaganja i pretraživanja spisa, odnosno s njim uskladiti pismarsku osnovu, pa je stoga distribuiran svima mjerodavnim činovnicima. Od 50 primjeraka koji se spominju, niti jedan nije sačuvan, iako ih je

⁵⁶ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. VII 30/1892 (Inventiranje imovine nadarbine zgb. nadbiskupije) ... 261/1893 (Franjo Kolb, željeznički stražar u Laduču moli da mu se dozvoli adoptirati Franju Jurinu, koji je njegov nezakoniti sin); VII 262/1893 (Biskupski ordinarijat u Senju, prijedlog za popunjenje župe u Brlogu, kotara otočkoga) ... VII 263/1893 (Szerelmey Liza, oprost od doprinosa krstnog lista prigodom sklapanja braka) ... VII 265/1893 (Nadopunjenje kongrue župniku u Martijancu) ... VII 267/1893 (Grabas Eduard, izpravak matičnih knjigah i zabilježba legitimacije); VII 268/1893 (Hieromina Turkoška Stanfelj, izpravak matica); VII 269/1893 (Odciepljenje selah Lozan i Rogovac iz župe Turnašičke i pripojenje župi Špišić-Bukovičkoj); VII 271/1893 (Gecan August, vjeroučitelj) itd.

⁵⁷ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. VIII 285/1892 (Požega, kr. gimnazija, obuka u neobligatnim predmetima); VIII 296/1892. Požega, gimnazija, osnova predavanja); VIII 305/1892 (Osnova predavanja na kr. gimnaziji u Gospiću); VIII 313/1892 (Naukovna osnova realke zagrebačke); VIII 315/1892 (Poslovníci akademičkoga senata kr. sveučilišta Franje Josipa I); VIII 325/1892 (Brod, viša pučka škola gospodarskog smjera); VIII 334/1892 (Glazbena škola u Brodu); VIII 452/1892 (Livadarski tečaj na križevačkom gospod. učilištu) itd.

⁵⁸ HR-HDA-80. ZV.BiN: npr. IX 17/1893 (Eberding Ljudevit, nazarenac); IX 19/1893 (Natječaj za popunu učitelj. mjesta u Kraljev vrhu) ... IX 225/1893 (Iznajmljenje kuće dobra Billéd za smještenje kotar. suda i grunt. ureda u V. Kikindi); IX 226/1893 (Ivanić tvrdja, nabava neba i dva barjaka za župnu crkvu) ... 3/1894 (Šematizmi); IX 5/1894 (Popunjenje učiteljskog mjesta kod niže pučke škole u Dol. gradu Osieku); IX 8/1894 (Lovrić Matilda, učiteljska udova); IX 10/1894 (Gjuričić Mijo, bivši lugar); IX 12/1894 (Slike županije varaždinske); IX 13/1894 (Gojenje američanske loze u školskim vrtovima) itd.

⁵⁹ Pismara I: sv. 1-h, 2-e, 3-a, 3-c ... pismara II: 19-a, 19-c, 19-g ... 25-a, 25-b ... pismara III: 35-a, 35-e, 35-d itd.

⁶⁰ *Naredba bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 7. lipnja 1905. broj 1029 Pr., o ujednostručenju poslovodstva kod upravnih oblasti.* Tiskopis. S. I. S. d.

⁶¹ Usp. rekonstruirani poslovník s podatcima iz kazala za 1906 (HR-HDA-80. ZV.BiN, knjiga br. 137).

⁶² HR-HDA-80. ZV.BiN, I 1/1918.

čak 17 bilo pridržano pismohrani.⁶³ Dakako, i ovaj je put riječ o složenijoj razradbi tematskih skupina. Prvi dio oznake bio je izveden iz rednoga broja glavne skupine poslova prema poslovníku (1, 2, 3 ... 10, 11, 12 ... 23, 24 itd.), a nastavak je označivao podskupinu (11, 12, 13 ... 21, 22, 23 ... 31, 32, 33 ... 101, 102, 103 ... 111, 112, 113 ... 121, 122, 123 ... 231, 232, 233 ... 241, 242, 243...). Oznake su, prema potrebi, dopunjivane bročanim i slovčanim podoznakama (npr. A 3323/1913, 61/4).⁶⁴

I taj je sustav već sljedeće godine napušten, a od početka 1914. usvojen je novi registraturni plan, u koji su uključeni svi neriješeni predmeti iz prethodne godine. Iako se načinom označivanja spisa nadovezao na onaj koji je vrijedio do kraja 1912., zbog usklađivanja s poslovníkom i unutarnjom organizacijom Odjela svesci su bili puno brojniji (sv. I–XXI).

Raspon svezaka od I do VIII odnosio se na rad Odjela za bogoštovlje i nastavu, crkvenu upravu, matične poslove, naukovne, stipendijalne i ostale javne zaklade, potpore đacima, prosvjetnim i kulturnim radnicima, zemaljsku nakladu školskih knjiga i tiskanica, zgrade, imovinu i financije Odjela za bogoštovlje i nastavu te vjerskih zajednica, a obuhvatio je skupine sljedećega sadržaja:

- I Organizacija rada uprave općenito. Organizacija prosvjetnih, bogoštovnih i matičnih poslova. Zakonske osnove, zakoni, upute i normativne naredbe.⁶⁵
- II Personalne stvari činovnika i službenika Odjela za bogoštovlje i nastavu. Personalne stvari crkvenog osoblja.⁶⁶
- III Financije i imovina Odjela za bogoštovlje i nastavu. Financije i imovina bogoštovnih zajednica. Zemaljska naklada školskih knjiga i tiskanica.⁶⁷

⁶³ Ravnateljstvo se poziva »da strogo pazi na to da se ... poslovník kod indiciranja i registriranja pojedinih poslovnih komada ovoga odjela kr. zem. vlade točno obdržaje«. Isto se tražilo i od oficijala pomoćnog ureda, tj. da ga se kod istih poslova »strogo obdrže« (ZV. BiN, Prs 20/1913).

⁶⁴ HR-HDA-80. ZV.BiN, VI 16/1914, VI 124/1914. Usp. s podatcima iz urudžbenog zapisnika pisarnice A. Primjerice, skupina matičnih poslova označena je oznakom 61, prema čemu se dalje dijelila: 61/1 rekonstrukcija matičnih knjiga, 61/2 posinjenje, 61/3 pokćerenje, 61/4 promjena prezimena, 61/5 poništenje braka, 61/6 ispravak matica, 61/7 naknadni unos u maticu krštenih, rođenih itd. (HR-HDA-80. ZV.BiN, knjiga br. 54).

⁶⁵ HR-HDA-80. ZV.BiN, npr.: I 3/1914 (Predsjedništvo kr. zem. vlade – naredba glede označavanja odsjeka i pododsjeka UOZV-a); I 4/1914 (Naredba bana kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije glede držanja proračunske godine) ... I 9/1914 (Osnova novoga zakona o obustavi obrtne radnje, po nedjelama) ... I 1/1915 (Zemaljsko gospodarsko povjerenstvo); I 2/1915 (Zagreb, kotarska oblast); I 3/1915 (Okružnica o reorganizaciji poljodjelskog rada); I 4/1915 (Imovina upravnih općina, deponirana kod kr. zemaljske blagajne, postupak kod doznačivanja) itd.

⁶⁶ HR-HDA-80. ZV.BiN, npr.: II 190/1916 (Novo Selo, evangel. augsbur. vjer. župa, izbor Morgenthalera za seniora) ... II 196/1916 (Matković Antun, dekan i župnik u Podlapcu, potpora) ... II 204/1916 (Laufer Ivan, upravitelj kr. kot. ispostave Dubica, putni račun) itd.

⁶⁷ HR-HDA-80. ZV.BiN, npr.: III 11/1915 (Čalma, rkt. župa, porodična povjerbina Ilok, knezova Odeschalchi, kupnja nekretnina); III 12/1915 (Štampanje tiskanica dekreta za namjerne učitelje); III 14/1915 (Đakovački stolni kaptol, isplata 4 ½ regalne odštetne obveznice); III 16/1915 (Zgrada starog plemićkog konvikta, računi gradske plinare) ... III 20/1915 (Mjestnopsni riječnik austr., nabava); III 21/1915 (Bornstein Alfred, knjižar, povrat jamčevine) ... III 27/1915 (Malična-župa. Prodaja nadarbinskih zemljišta); III 29/1915 (Zborni kaptol čazmanski-kupnja nekretnina) ... III 39/1915 (Petrinja, kotar i grad, iskaz o stanju rmkt.

- IV Bogoštovne zgrade, župni dvorovi, župne gospodarske zgrade. Sjemeništa. Samostani. Izgradnja, obnova i popravci. Unutarnje uređenje. Nabava opreme. Protupožarno osiguranje. Uređenje patronatskih dužnosti.⁶⁸
- V Osnivanje i uređenje bogoštovnih općina. Vizitacije. Podavanja (lukno, župni bir i dr.). Kongrua. Potpore samostanima. Ženidbene dozvole, brakorazvodne parnice, oprosti od udovičkoga roka, promjene vjere, konkubinati i sl.⁶⁹
- VI Matični poslovi. Vođenje matičnih knjiga, iskazi o provedenim zabilježbama naknadnih matičnih unosa i ispravaka, iskazi izvadaka iz imenika u ratu palih i sl.⁷⁰
- VII Stipendije i potpore srednjoškolicima, studentima, prosvjetnim i kulturnim radnicima, potpore udrugama studenata i stručnim udrugama. »Naukovne«, »stipendijalne« i druge javne zaklade. Misne zaklade.⁷¹
- VIII Razno.⁷²

Raspon svezaka od IX do XV odnosio se Sveučilište, tj. na visoko i srednje školstvo, kulturne i znanstvene ustanove, a obuhvatio je skupine:

crkvene imovine) ... III 67/1915 (Izvedenje asfaltnog pločnika pred zgradom Odjela BiN); III 72/1915 (Škartiranje spisa) itd.

⁶⁸ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: IV 1/1914 (Zlatar, plemićko dobro, osiguranje patronatskog tereta nasprama župi Zlatar, Lobar, batina itd.); IV 2/1914 (Kutina, izraelitska bogoštovna općina, gradnja hrama); IV 3/1914 (Noršić selo, popravak rkt. župne crkve, stana i gospodarske zgrade); IV 4/1914 Petrinja, parohijalne crkve popravak); IV 7/1914 (Kozarevac, nabava namještaja za župnu crkvu) ... IV 568/1914 (Grubica, popravak cintora i župnog stana) ... IV 575/1914 (Bedenica, popravak odnosno novogradnja crkve); IV 576/1914 (Lipovac, popravak kapele) ... IV 583/1914 (Banova Jaruga, gradnja zvonika) ... IV 615/1914 (Zemun, popravak franjevačkog samostana) ... IV 73/1915 (Jakšić, župna crkva i dvor, osiguranje) ... IV 4/1916 (Bukovac, zavjetna zvona) ... IV 26/1916 (Novi Vinodolski, crkva na groblju, oštećena potresom) ... IV 40/1916 (Senj, buskupsko sjemenište, popravak) ... IV 9/1917 (Davor, župna crkva, nabava žrtvenika) itd.

⁶⁹ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: V 1/1914 (Kordić Helena i Pantelić Tanasije, konkubinat); V 2/1914 (Krapje, župa, utjerivanje luknarskih podavanja, zaostataka filijale Plesno); V 4/1914 (Dubrava, župa, zvonarska plaća); V 5/1914 (Preseka župa, lukno) ... V 8/1914 (Tobias Janoš i Elizabeta Szalay, ženidba); V 10/1914 (Čurčić Stevo, promjena vjere) ... V 81/1915 (Samostalna crkvena općina, Osijek, osnutak) ... V 142/1917 (Generalni konvent evangelista, zapisnici sjednica) ... V 191/1918 (Izraelitska bogoštovna općina, Bjelovar, osnutak) itd.

⁷⁰ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: VI 9/1914 (Osnova konvencije o uzajamnom dostavljanju matičnih izvadaka s Velikom vojvodinom Luksemburg) ... VI 137/1914 (»Zbirka matičnih propisa«) ... VI 35/1915 (Fuiss Dragutin, pozakonjenje); VI 353/1915 (Resz Dragutin, promjena prezimena) ... VI 248/1915 (Razašiljanje matičnih izvadaka iz imenika u ratu palih i u povodu rata preminulih hrv. slav. pripadnika) ... VI 357/1915 (Buševac Janko, naknadni unos u maticu krštenih); VI 358/1915 (Pezić Ivan, ispravak matice) itd.

⁷¹ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: VII 14/1914 (Misni zakladni listovi) ... VII 1/1915 (Sorš Zagorski Rudolf, potpora); VII-2/1915 (Franić Franjka, molba za potporu ili zaslužbu za sina Ivana); VII 3/1915 (Siller Katarina, misni zakladni list) ... VII 6/1915 (Teklić Vera, isplata naukovne potpore) ... 325/1915 (Blašković Zora, učenica, doznaka naukovne potpore) itd.

⁷² HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: VIII 104/1920 (Društvo za pomoć oblastima u postupku s nedoraslim i mladašnim licima, molba za odobrenje pravila); VIII 105/1920 (Ugovori, međunarodni) ... VIII 108/1920 (Slunj, zakladna kuća, uplata najamnine); VIII 109/1920 (Gabro pl. Harča, redarstveni prekršaj, utok) ... VIII 112/1920 (Popis pučanstva i stoke) ... VIII 1/1921 (Primopredaja ratničkih grobova) itd.

- IX Osnivanje i organizacija rada srednjih i visokih škola, znanstvenih i kulturnih ustanova. Statuti i pravila. Promjene djelokruga. Naredbe i druge načelne odluke u vezi upisa, ispita i sl.⁷³
- X Personalne stvari profesora srednjih i visokih škola te osoblja znanstvenih i kulturnih ustanova.⁷⁴
- XI Financiranje srednjih i visokih škola, znanstvenih i kulturnih ustanova. Zapisnici sjednica Sveučilišta (rektorat, akademski senat). Izvješća o radu. Izdavanje školskih i znanstvenih knjiga (naslovne pogodbe i sl.). Nabava učila, arhivalija, knjiga, glazbenih instrumenata, optičkih i električkih aparata i dr. »Naučna« putovanja. Nagrade za »prekodužnu« obuku, ogrjevni i pisarnički paušali i sl.⁷⁵
- XII Zgrade srednjih i visokih škola, znanstvenih i kulturnih ustanova. Novogradnje. Održavanje i preuređenje zgrada. Nabava i popravak pokućstva i druge unutarnje opreme.⁷⁶
- XIII Nastava u srednjim školama. Dozvole za upis (izvanredni, naknadni, privatni i sl.), promjene škola, isključenja. Raspored sati. Završni i popravni ispiti polaznika srednjih škola. Izdavanje duplikata svjedodžbi. »Zemaljsko povje-

⁷³ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: IX 1/1920 (Fond narodnog prosvjećivanja); IX 2/1920 (Kemičko-analički zavod na Tehničkoj školi) ... IX 4/1920 (Zagreb, hrv. narodni muzej, odio za prehistoriju, osnutak); IX 5/1920 (Viša pedagoška škola, ustroj i red predavanja) ... IX 7/1920 (Zemaljski školski odbor i vijeće, osnutak i imenovanje članova); IX 8/1920 (Mudroslovni fakultet, seminar za teoretsku fiziku, osnutak); IX 9/1920 (Osnova za statut litografske odnosno bakropisne radione) ... IX 11/1920 (Gospodarski šumarski fakultet, privremeni statut); IX 12/1920 (Veterinarski fakultet, naredba za upis učenika iz realnih gimnazija); IX/13/1920 (Zagreb, gospodarski šumarski fakultet, ispitni propisi za državne ispite); IX/14/1920 (Zagreb, kr. sveučilište. Red strogih ispita) itd.

⁷⁴ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: X 2/1915 (Piškulić Aleksandar, kandidat srednjoškolskog učiteljstva, obavijest) ... X 11/1915 (Drensky Vatroslav, bivši pomoćni poslovođa, doznaka neizmirenih prinadležnosti) ... X 14/1915 (Zarycky Severin, profesor državne gimnazije u Przemyslu, ustanovljenje identiteta); X 15/1915 (Vladanje nekih učitelja) ... X 29/1915 (Josip Matasović – personalni dosje) itd.

⁷⁵ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: XI 87/1914 (Bjelovar, državna realna gimnazija. Dužnost izdržavanja zgrade); XI 88/1914 (Kraljevska realna gimnazija u Bjelovar u. Izlučivanje knjiga iz učiteljske knjižnice); XI 89/1914. Kraljevska realna gimnazija u Bjelovar. Zapisnik o predaji imovine i uprave Zavoda) ... XI 96/1914 (Karlovac, realna gimnazija. Nabava učila za knjižnicu učitelja) ... XI 144/1914 (Zagreb, Akademski Senat. Sjednički zapisnici) ... XI 601/1914 (Zagreb, muška učiteljska škola. Naučna putovanja); XI 602/1914 (Zagreb, gornjogradska gimnazija. Poučno putovanje učenika) ... XI 607/1914 (Zagreb, ženski licej, potpora za naučno putovanje) ... XI 1/1916 (Rodilišni troškovi) ... XI 13/1917 (Zagreb, Kr. zemaljski arhiv. Dotacija) ... XI 22/1917. Srednjoškolska knjiga. Aritmetika, niži stupanj); XI 23/1917 (Sveučilišni botanički vrt. Herbarij profesora Hirca) ... XI 29/1917 (Zagreb, internat obrtne škole. Tražbine) ... XI 51/1917 (Bakar, pomorska akademija, nagrade za prekodužnu obuku); XI 52/1917 (Znanstvena knjiga: Povijest rimske književnosti. Naslovna pogodba prihvaćena); XI 53/1917 (Lučbeni zavod, nabava optičkih i električkih aparata) ... XI 151/1917 (Brod, realna gimnazija. Paušal pisarnički) itd.

⁷⁶ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: XII 27/1914 (Ruma, mala realna gimnazija. Ustrojenje i uzdržavanje); XII 29/1914 (Zagreb, ženski licej, Osiguranje protiv požara i zgrada uopće); XII 30/1914 (Zagreb, kr. plemićki konvikt. Zgrada); XII 32/1914 (Zagreb, novogradnja rodilišta); XII 38/1914 (Sveučilišna knjižnica, zgrada); XII 39/1914 (Ruma, realna gimnazija, prostorije); XII 40/1914 (Grobnik, frankopanski grad - popravak); XII 41/1914 (Zagreb, srednjoškolske zgrade. Uzdržavanje limarskih i vodovodnih uredaba); XII 43/1914 (Muzej za umjetnost i obrt); XII 44/1914 (»Šumarski dom«); XII 45/1914 (Hrvatski narodni muzej. Botanič. fiziološki laboratorij. Gradnja) itd.

renstvo za čuvanje umjetnih i historičnih spomenika«, »Povjerenstvo za znanstveno izučavanje Srijema« i dr. povjerenstva.⁷⁷

XIV Kazališta i kinematografi. Zagrebačka filharmonija. Pjevačka udruženja. Subvencije. Kazališne pristojbe. Zgrade. Mirovinsko osiguranje članova kazališta, kazališna organizacija i dr.⁷⁸

XV Rad društava. »Učena« društva. Đačka i studentska društva. Društvo za potporu siromašnih učenika i dr.⁷⁹

Raspon svezaka od XVI do XXI odnosio se na više i niže pučko školstvo te pripadajuća društva, a obuhvatio je skupine sljedećega sadržaja:

XVI Propisi, naredbe i upute u vezi osnivanja i organizacije rada pučkih, ženskih stručnih i šegrtskih škola.⁸⁰

XVII Personalne stvari učitelja pučkih, ženskih stručnih i šegrtskih škola.⁸¹

⁷⁷ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: XIII 615/1914 (Zemaljsko povjerenstvo za čuvanje umjetnih i historičnih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji); XIII 616/1914 (Povjerenstvo za znanstveno izučavanje Srijema, računi o potrošku subvencija); XIII 617/1914 (Kürschner Slavko, završeni učenik realne gimnazije, duplikat svjedodžbe); XIII 618/1914 (Tade Slipčević, bivši učenik VI. razr. vel. gimnazije u Sarajevu, moli za upis u požešku gimnaziju); XIII 619/1914 (Simonović Marija, učenica I. realne gimnazije za polaganje ispita zrelosti u zimskom roku); XIII 620/1914 (Čejović Gjuro, dozvola upisa u I. razred gimnazije) ... XIII 626/1914 (Karlovci, srp. velika gimnazija. Ispit zrelosti); XIII 627/1914 (Karlovci Srem., srpska velika gimnazija. Glavni školski izvještaji); XIII 630/1914 (Sr. Karlovci, srp. vel. gimnazija. Satnica) ... XIII 717/1914 (Crikvenica, zidarska škola); XIII/1914. Lupoglav, zidarska škola: a) Nagrade, nastamba i obuka, b) Mjesečni iskazi, c) Sjednički zapisnici, d) Jurjević Josip, dr., kotarski liječnik, obučavanje u školi, f) Gavez Božidar, pomoćni učitelj zidarske škole u Lupoglavu); XIII 730/1914 (Branko Novaković, moli upis u IV. razred kr. trgovačke akademije na Sušaku) ... XIII 2/1915 (Tečaj primaljski – »primiće«) ... XIII 4/1915 (Dronjak Nikola, upis) ... XIII 19/1915 (Schwartz Oskar, duplikat svjedodžbe zrelosti) itd.

⁷⁸ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: XIV 15/1914 (Zagreb, mirovinski zavod članova kr. hrv. zemaljskog kazališta); XIV 21/1914 (Osijek, Hrvatsko narodno kazalište: Doznaka subvencije); ... XIV 10/1916 (Gradsko kazalište Varaždin); XIV 16/1916 (Zagreb, kr. hrv. zemaljsko kazalište. Škontracija blagajne) ... XIV 27/1918 (Zagreb. Hrv. pjevačko društvo »Lisinski«) ... XIV 14/1919 (Kazališta, upotreba baraka u kazališne svrhe); XIV 15/1919. Gradnja kazališnog spremišta u Zagrebu) ... XIV 21/1919 (Pravila kazališne organizacije) ... XIV 27/1919 (Zagrebačka filharmonija) itd.

⁷⁹ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: XV 1/1914 (Bakar, pomorska akademija. Društvo za potporu siromašnih učenika); XV 2/1914 (Gospić, velika gimnazija. Društvo za potporu siromašnih učenika); XV 3/1914 (Osijek, velika gimnazija. Društvo za potporu siromašnih učenika) ... XV 7/1914 (Zagreb, g. g. velika gimnazija. Društvo za potporu siromašnih učenika) ... XV 10/1914 (Karlovac, realna gimnazija. Društvo za potporu siromašnih učenika) ... XV 32/1914 (Zagreb, ženska udruga za ušćivanje i promicanje domaće pučke umjetnosti) ... XV 34/1914 (Društvo odvjetnika u Hrvatskoj i Slavoniji, održanje skupštine i stručnih predavanja u sveučilišnoj zgradi); XV 35/1914 (Perun, hrvatsko akademsko društvo u Budimpešti); XV 36/1914 (Trgovačka akademija, međunarodno društvo za unapređenje trgovačke nastave); XV 37/1914 (Marijina kongregacija) itd.

⁸⁰ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: XVI 4/1914 (Više pučke i ženske stručne škole. Paušal, predlaganje računa); XVI 5/1914 (Zakon i provedbena naredba o učiteljskim berivima); XVI 6/1914 (Naredba glede početka obuke u pučkim školama 1915/16) ... XVI 1/1915 (Nagrada namjesnih učiteljskih osoba); XVI 2/1915 (Vjerenički prinosi učiteljskog osoblja); XVI 3/1915 (Ispitni propisi za učiteljska mjesta na nižim pučkim školama) ... XVI 1/1916 (Priračunavanje ratnih godina službovnom vremenu); XVI 2/1916 (Obrtničkih i trgovačkih naučnika odnošaj); XVI 4/1916 (Naredba: Sabiranje prinosa za siročad u ratu poginulih vojnika) itd.

⁸¹ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr.: XVII 1/1914 (Bjelovar županija, Osobnici pučkog učiteljstva) ... XII 7/1914 (Zagreb županija. Osobnici učiteljskog osoblja) ... XVII 23/1914 (Popović Jovo, učitelj) ... XVII 29/1914 (Godler Aleksander, učitelj) ... XVII 31/1914 (Bribir, popunjenje mjesta učitelja) ... XII 34/1914 (Tomić Olga, učiteljica za praktična ženska zanimanja) itd.

XVIII Financiranje pučkih, ženskih stručnih i šegrtskih škola.⁸²

XIX Zgrade pučkih, ženskih stručnih i šegrtskih škola. Novogradnje. Održavanje i preuređenje zgrada. Nabava i popravak namještaja i opreme. Školske gospodarske zgrade. Učiteljski stanovi.⁸³

XX Nastava u pučkim, ženskim stručnim i šegrtskim školama. Statistika. Izvješća o radu škola. Raspored sati. Razne zamolbe i prijedlozi škola.⁸⁴

XXI Učiteljska i učenička društva i zadruga. Sokolska i pjevačka društva. Školske humanitarne aktivnosti. Školske priredbe. »Nastavne« nekretnine: iskazi i osiguranje, najam i prodaja. Natječaji za učiteljska mjesta. Pogodovne vozne karte za učitelje i dr.⁸⁵

Čuvanje i izlučivanje spisa

Odjel je, zajedno s Građevnim odsjekom, najprije bio smješten u unajmljenoj kući Josipa Lovrenčića ml. na Gornjem gradu, smještenoj između Pivarske 13 i Demetrove 18.⁸⁶ U vrijeme predstojništva I. Kršnjavoga (1891–1896) seli u Opatičku 10, nakon opsežnih višegodišnjih radova, u kojima je pod ravnanjem arhitekta H. Bolléa klasicistička palača iz 1838. preuređena za njegove potrebe te ukrašena u historicističkom duhu. Zbog nedostatka prostora već se 1905. unajmljuju prostorije u susjednoj kući (Opatička 12) za smještaj »perovodnog i manipulacionog osoblja«. Godine 1914. na palači u Opatičkoj 10 dograđen je kat, a bočna su krila proširena, čime je palača prostorno bitno povećana.⁸⁷

⁸² HR-HDA-80. ZV.BIN, npr. XVIII 1/1915 (Novska-upravna općina-proračun za 1914); XVIII 2/1915 (Bruvno-upravna općina-proračun za 1914) ... XVIII 4/1915 (Rezovac – zemljišna zajednica, ogrjevna drvarija učitelja – spor sa ZZ); XVIII 5/1915 (Kr. kotarska oblast u Đakovu moli rješenje i odobrenje proračuna općine Trnava); XVIII 6/1915 (Novi Jankovci, proširenje pučke škole. Preustroj učiteljskih mjesta) ... Ludina, upravna općina, proračun za g. 1918) ... XVII 12/1914 (Veliki Zdenci, upr. općina. Zemaljski prinosi za učitelj. beriva. Proračuni općine) itd.

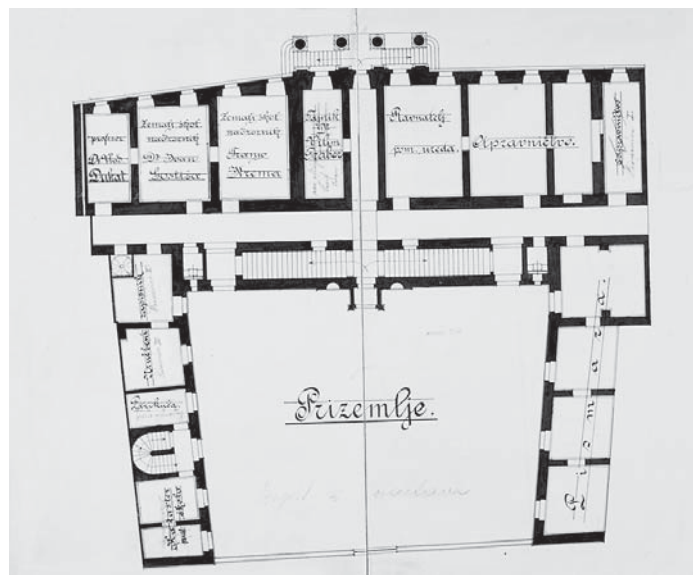
⁸³ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr. XIX 1/1914 (Zemun grad, gradnja pučkih škola, zajam-dug z.z. vjerozakonskoj) ... XIX 4/1914 (Lipovac Doljnji, škola, novogradnja) ... XIX 6/1914 (Brod, škola, podmetnuta vatra) ... XIX 333/1914 (Počitelj, gradnja učiteljskog stana) ... XIX 47/1915 (Gospić, Viša djevojačka škola, popravci), XIX 55/1915 (Slatina, viša pučka škola, osnutak) itd.

⁸⁴ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr. XX 1/1915 (Statistički podatci za god. 1915/16); XX 2/1915 (Mače, suplencija pod oružje pozvanoga učitelja); XX 6/1915 (Više pučke i više djevojačke škole. Trajanje obuke) ... XX 23/1915 (Izdavanje svjedodžbi šegrtima); XX 53/1915 (Ženske stručne škole) itd.

⁸⁵ HR-HDA-80. ZV.BIN, npr. XXI 1/1914 (Raspis natječaja. Popunjenje mjesta učitelja); XXI 2/1914 (Zagreb, društvo Cecilijino); XXI 3/1914 (Škola Srednja Gora – raspis natječaja za vjeroučitelja grkoistočne vjeroispovijesti); XXI 4/1914 (Zagreb. Društvo za prehranu siromašne školske mladeži i »Dobrotvorni stolček«) ... XXI 6/1914 (Udruga učiteljica »za našu djecu«) ... XXI 8/1914 (Udruga učiteljica, sekcija »za našu djecu«, potpora za sklonište na Sušaku); XXI 9/1914 (Bakar. Sestre reda »Marija Immaculata«) ... XXI 31/1914 (Sokolska društva, vježbanje učenika pučkih, ženskih, stručnih i šegrtskih škola) ... XXI 33/1914 (Učeničke štedionice–osnivanje) itd.

⁸⁶ Odjel za bogoštovlje i nastavu i Građevni odsjek bili su smješteni u istoj zgradi. Vidi HR-HDA-78. PrZV, I 1646/1876.; Dobronić, L. *Stare numeracije kuća u Zagrebu*. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1959, str. 44.

⁸⁷ Arhitekt palače izgrađene 1838. bio je Aleksandar Brdarić. Palača je u drugoj polovici 19. st. iznajmljena Banskomeu stolu, a od 1892. u njoj je smješten Odjel za bogoštovlje i nastavu. Već od 1882. planira se preuređenje zgrade, poglavito reprezentativnih prostora, te poboljšanje komunikacije među etažama. Konkretni aktivnosti provode se od 1892. Bollé je planirao i nadogradnju, koja je provedena 1914.,

Fotografija 3: Tlocrt prizemlja zgrade Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10, prema stanju izvedenom 1892. Na njemu je naznačen raspored prostorija u vrijeme kad je (vjerojatno 1913) planirana uspostava pisarnica I, II, III. U južnome krilu smještena je pismohrana (HR-HDA-905. VIII. 36). Zgrada je tijekom 1914. proširena i nadograđena. Dodan je drugi kat te su pomaknuti vanjski zidovi bočnih krila, ali i zidovi orijentirani prema dvorištu. U krilima su, s vanjske strane, ugrađeni uzdužni hodnici (time je uklonjeno stubište u sjevernom krilu), a provedene su i promjene u rasporedu soba. Postoji radna inačica tlocrta iz veljače 1914. u dokumentaciji nastaloj radom Građevnog odsjeka Zemaljske vlade (HR-HDA-905. VIII.37). U Hrvatskom državnom arhivu nije sačuvana konačna inačica, a nema je niti u predmetu izdavanja građevne dozvole, koji se čuva u Državnom arhivu Zagreb (HR-DAZG-1122. Inv. br. 2079).

dodavanjem kata na dotadašnjoj jednokatnici te proširenjima na krilima. Vidi: Maruševski O. *Iso Kršnjavi: Kultura i politika na zidovima palače u Opatičkoj 10*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2002, str. 21, 36-37, 47-51. Jakaša Borić, V. *Nacrti Aleksandra Brdarića za palaču u Opatičkoj 10*. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 33 (2009), str. 207–216. U članku se navodi i starija literatura. Usp. Lunaček, V. *Restauracija zgrade bogoštovlja i nastave*. *Savremenik VI (lipanj 1914)*, str. 340. Građevinski radovi u palači dokumentirani su u Zbirci građevinskih nacрта Hrvatskoga državnog arhiva, Zbirci građevinske dokumentacije Državnog arhiva u Zagrebu te spisima i uredskim knjigama (registrima) Odjela za bogoštovlje i nastavu pohranjenima u HDA. Vidi HR-HDA-905. Zbirka građevinskih nacрта, VIII.36.-VIII.38; HR-HDA-80. ZV.BiN, registri za 1893., 1894. i 1895. (odrednica: »Zagreb, Bogoštovni i nastavni odjel«): npr. IV 5/1892 (Rekonstrukcija zgrade), III 142/1893 (Dekoriranje odjelne zgrade i dvorane), III 164/1893 (Ograda ovoodjelne zgrade), III 213/1894 (Dvorane slikanje), III 550/1893 (Reliefa Roberta Frangeša nabava za dvoranu), IV 6/1895 (Zgrada br. 10 u Opatičkoj ulici); HR-DAZG-1122. Zbirka građevne dokumentacije, inv. br. 2079.

Starija pismohrana bila je u vrijeme useljenja Odjela u Opatičku 10 smještena u Kamenitoj ulici br. 13. Nakon iseljenja plemićkoga konvikta (Kamenita 11) i predaje njegova arhivskoga gradiva Zemaljskomu arhivu 1914. podrumski dio te zgrade preuzet je za potrebe pismohrane.⁸⁸ Pismohrana se od 1915. do 1917. proširila i na Kamenitu 15.⁸⁹ Bila je podijeljena na pismohranu nastave i pismohranu bogoštovlja, što je bilo povezano s razvojem ustroja Odjela i načinom evidentiranja, označivanja i odlaganja spisa.⁹⁰ Nakon konačnoga uređenja u toj je pismohrani smješten i dio gradiva iz zgrade u Opatičkoj 10, gdje se nalazila tzv. novija pismohrana.⁹¹

Problem nedostatnoga prostora pismohrane do 1914. odigrao je, po svem sudeći, presudnu ulogu u izlučivanju spisa Odjela za bogoštovlje i nastavu. Ono se formalno provodilo prema naputku C. kr. računarskoga direktorija iz 1828.,⁹² koji je predviđao odabiranje dokumenata iz pojedinih predmetnih spisa, prema popisu koji je bio sastavni dio naputka te uputi Odjela za unutarnje poslove od 20. lipnja 1891. pod br. 12259, a tekst koje je sadržajno usklađen sa spomenutim naputkom. No izlučivanje je u Odjelu provedeno u takvom opsegu da su od 1904. do 1912., kako to u izvješću iz 1915. primjećuje mjerodavni službenik, u pet navrata izlučeni »gotovo svi« stariji spisi, a da se »dobilo mjesta za nove spise vrlo malo, najviše za 1 godinu, a nakon izminuća te godine opet su sve stelaže bile pune«. ⁹³ Problem je navodno bio i u tom što su se smjernice iz spomenutoga naputka s teškoćama primjenjivale na gradivo Odjela. Nakon tih izlučivanja referenti su višekratno iskazivali nezadovoljstvo pristupom i opsegom izlučivanja.⁹⁴ Budući da je izlučivanje gotovo opustošilo stariji dio pismohrane, upravitelj pomoćnih ureda sugerirao je 1915. da se prostorije pismohrane u zgradi Plemićkoga konvikta maksimalno prošire te sastavi poseban naputak za potrebe Odjela, u izradbi kojega bi presudnu

⁸⁸ Konvikt je preselio na Široki brijeg (Šalata). Usp. HR-HDA-80. ZV.BiN, XI 615/1914, XII 30/1914, III 72/1915. U gornjem dijelu zgrade bio je smješten Statistički ured (HR-HDA-905. Zbirka građevinskih nacрта, VIII.18).

⁸⁹ Usp. HR-HDA-80. ZV.BiN, III 9/1917. To je bivša Mikšićeva kuća. Vidi HR-HDA-905. Zbirka građevinskih nacрта, VIII.19. Kućni brojevi (i vlasnici) navode se kod L. Dobronić, nav. dj., str. 38.

⁹⁰ HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915.

⁹¹ U pismohranu u Kamenitoj ulici prenesen je i dio gradiva koji je, očito zbog nedostatka prostora, bio smješten na tavanu odjelne zgrade (HR-HDA-80. ZV.BiN, RPU 129/1915. i III 9/1917). Usp. nacrt prizemlja zgrade u Opatičkoj 10 (HR-HDA-905. Zbirka građevinskih nacрта, VIII.36).

⁹² Tekst naputka donosi M. Smrekar, a odatle ga preuzima M. Rastić. Vidi Naputak Ces. kr. generalnoga računarskoga direktorijuma u Beču od 12. prosinca 1828. broj 7558 u pogledu periodičkog skartiranja uredovnih spisa. U: *Arhivi i arhivsko gradivo: Zbirka pravnih propisa 1828-1997*. Uredio: Marijan Rastić. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1998., str. 357–363.

⁹³ HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915. Naputak je predviđao da se izlučivanje provodi »od vremena do vremena, tj. svake godine ili najdulje svake druge godine ...izuzam posljednih 6 godina«, tako da za to budu imenovana »iz svakog odsjeka (odjela) ... po dva za to sposobna subalterna činovnika«. Pri tom su bile sastavljene i općenite upute o vrsti dokumentacije prikladne za izlučivanje. Vidi Naputak Ces. kr. generalnoga računarskoga direktorijuma u Beču od 12. prosinca 1828. broj 7558 u pogledu periodičkog skartiranja uredovnih spisa. U: *Arhivi i arhivsko gradivo*, nav. dj., str. 357–363.

⁹⁴ HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915.

ulogu imali »glavari pojedinih odsjeka«. ⁹⁵ Naputak je odaslan »referentima i činovnicima« u ljeto 1915., navodeći ih da pažljivo naznačuju spise predviđene za izlučivanje u tzv. izvjesnicama. Tražilo se da se izlučivanje nepotrebnih spisa popisanih u izvjesnicama provodi u roku od 3 mjeseca. Od tih se postupaka uskoro odustalo, jer su započeti i, tijekom 1916. i 1917., dovršeni poslovi uređenja tzv. starije pismohrane u Kamenitoj ulici. Nakon što je pismohrana u Opatičkoj 10 rasterećena selidbom dijela starijega gradiva konstatirano je da ondje pismohranskoga prostora ima dovoljno za sljedećih desetak godina. ⁹⁶ U Kamenitoj ulici bili su dotad smješteni spisi Odjela za bogoštovlje i nastavu do 1881. te neke starije cjeline, nastale radom prednika i drugih tijela nakon 1773 (ukupno 1257 svežnjeva). ⁹⁷ Tomu su sad pridruženi i spisi 1882–1894., dopremljeni iz Opatičke 10 (350 svežnjeva) zajedno s knjigama 1867–1907. ⁹⁸ U pismohrani u Opatičkoj 10 ostali su spisi 1895–1913 (700 svežnjeva) te uredske evidencije nastale nakon 1907. ⁹⁹ Očito je dakle da znatno cjelovitije sačuvano gradivo Odjela od 1893. možemo zahvaliti uređenju prostora i novim procedurama u izlučivanju. Podatke o provedenim izlučivanjima do 1893. sadržavaju (ili su sadržavali) urudžbeni zapisnici Odjela, u kojima se uz pojedine brojeve nalazi žigom otisnut natpis IZBAČENO, ¹⁰⁰ te spisovnici na kojima je, uz pojedine komade, otisnut identičan tekst. ¹⁰¹ Izlučivanja su znatno selektivnija na spisima 1893–1906., jer je izlučena tek desetina tih spisa ili čak manje od toga. ¹⁰² Od 1907. nema pisanih tragova izlučivanja, iako pojedinačni dokumenti, ali i čitavi spisi mjestimično nedostaju. Za to razdoblje nema tragova izlučivanja niti u urudžbenim zapisnicima niti na spisovnicima. ¹⁰³ Iz korespondencije koja se vodila 1917. u svezi sa smještajem dijela arhivskoga gradiva iz Opatičke u Kamenitu ulicu razvidno je da su tada sve uredske evidencije još uvijek bile sačuvane, pa je vjerojatno da je veće dodatno izlučivanje, moglo bi se reći čak i uništavanje gradiva, ponajprije knjiga, nastupilo tek nakon prestanka rada Zemaljske vlade, no točne okolnosti i vrijeme provedbe toga još uvijek nisu poznati. U njem su nestale evidencije za razdoblje prije 1892. i dio starijih spisa koji su preživjeli dotadašnja izlučivanja, jer je od njih danas sačuvano tek 30-ak kutija. ¹⁰⁴

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ HR-HDA-80. ZV.BiN, III 72/1915; RPU 129/1915, III 9/1917. Tijekom 1917. godine nabavljene su i nove police za pismohranu u Kamenitoj 15. U zbirci nacrti može se vidjeti adaptacija bivše Mikšićeve kuće u Kamenitoj 15, kao i nacrt prizemlja zgrade u Opatičkoj nakon preuređenja 1913/1914 (HR-HDA-905. Zbirka građevinskih nacrti, VIII.19, VIII.36).

⁹⁷ Osim Odjela za bogoštovlje i nastavu ne navode se nazivi tijela kojih je gradivo smješteno u pismohrani u Kamenitoj ulici (HR-HDA-80. ZV.BiN, III 9/1917).

⁹⁸ Iz Opatičke 10 preuzeto je i gradivo koje se nalazilo na tavanu (HR-HDA-80. ZV.BiN, III 9/1917).

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Npr. Urudžbeni zapisnik za 1892. godinu, br. 5001-10.000 (HR-HDA-80. ZV.BiN).

¹⁰¹ Npr. u predmetu: *Karlovac, realna gimnazija. Zasluzbine jamničara* (HR-HDA-80. ZV.BiN, IX 302/1892). Od 23 komada 12 je ostalo sačuvanih, a ostali su izlučeni. U urudžbenom zapisniku za 1892. više od polovice spisa nosi oznaku: IZBAČENO (HR-HDA-80. ZV.BiN, knjige br. 3–5).

¹⁰² Usp. podatke iz urudžbenih zapisnika 1893–1906 (HR-HDA-80. ZV.BiN, knj. br. 6–34).

¹⁰³ Usp. podatke iz urudžbenih zapisnika 1907–1921 (HR-HDA-80. ZV.BiN, knj. br. 35–83).

¹⁰⁴ Spisi od 1869. do 1894. ukupno broje 95 kutija, a kako se vidi iz gornjega teksta samo i od 1882. do 1894. bilo je 350 svežnjeva spisa, dok količina od 1869. do 1881. nije niti iskazana.

Za spise ili pojedinačne dokumente koji nedostaju u predmetnim spisima nastalima pred kraj rada Odjela može se pretpostaviti slično ili to možemo pripisati novouvedenim procedurama – svakako, izlučivanje više nije evidentirano na prije uobičajen način.

Zaključak

Poslovanje Odjela za bogoštovlje i nastavu konzistentno je u čitavom razdoblju od 1869. do 1918., odnosno 1921., ali uz stalni rast opsega poslova. Porast opsega poslova, odnosno količine nastalih spisa imao je nedvojbeni utjecaj na promjene u organizacijskom ustroju Odjela, njegovo uredsko poslovanje i pismohranu (»pismaru«).

Pismohrana je prolazila više različitih faza, od kojih su neke bile kratkotrajne. Takve su promjene u njezinoj organizaciji bile odrazom nastojanja da se poslovanje uskladi s pojmovima koje je donijela uredska reforma 1905., ali se na koncu vratila ishodištima, tj. osnovnomu konceptu prema kojemu je Odjel označivao i odlagao spise. To je najprije, 1892–1912., sustav s devet tematskih svezaka u kojem nisu diferencirani poslovi bogoštovlja i nastave, a nakon preustroja, 1914–1921., obuhvaća dvadeset i jedan svezak, grupiran u trima skupinama, kao poslovi središnje uprave i bogoštovlja (pismara I), srednjega i visokoga školstva, znanosti i kulture (pismara II) te pučkoga školstva (pismara III). To je također sustav s najduljim registraturnim razdobljima u poslovanju Zemaljske vlade, jer ona, s manjim prekidima, traju 20 godina, što je utjecalo na istovremeno oblikovanje predmetnih spisa i/ili dosjea, ovisno o kriteriju prema kojemu se pod jednim matičnim brojem odlažu dokumenti. Oni mogu biti povezani s jednim ili više predmetnih postupaka ili nešto općenitijom temom, što obično rezultira nastankom dosjea. Uredske evidencije prate promjene u organizaciji pismohrane te se, kao i pismohrana, nakratko prilagođuju reformskim nastojanjima uvođenjem kombiniranoga urudžbenog zapisnika da bi se konačno vratile ishodištima, u kojima se poslovni komadi registri- raju pojedinačno u urudžbenim zapisnicima, a u predmetne cjeline povezuju kroz opis i oznake navedene u registrima.

Izlučivanje spisa nije isključivo rukovođeno postupcima izdvajanja pojedinačnih dokumenata iz pripadajućih predmetnih cjelina, odnosno spisovnika, prema važećim naputcima, već je velikim dijelom posljedica okolnosti, kao što su nedostatak prostora i nesnalaženje djelatnoga osoblja. Drastično izlučivanje spisa, provedeno u nekoliko navrata, uzrokovalo je fragmentarnu sačuvanost spisa nastalih prije 1892. Tomu treba dodati činjenicu da je poslije došlo do uništenja evidencija iz istoga razdoblja, čime je nestala i mogućnost kvalitetnijega praćenja rada Odjela 1869–1891.

Popis literature i izvora

Arhivi i arhivsko gradivo: Zbirka pravnih propisa 1828–1997. Uredio: Marijan Rastić. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 1998. Str. 357–363.

Beuc, I. *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945)*. Zagreb : Arhiv Hrvatske, 1969.

Bućin, R. Uredsko poslovanje i registratura Hrvatsko-slavonskog namjesništva (1854–1861), *Arhivski vjesnik* 49(2006). Str. 35–76.

Bućin, R. Predsjedništvo Zemaljske vlade za Hrvatsku i Slavoniju (1869–1921): Razvoj poslovanja i »pismare«. *Arhivski vjesnik* 56(2013). Str. 27–44.

Dobronić, L. *Stare numeracije kuća u Zagrebu*. Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1959.

Dnevnik Sabora Trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, držana u gl. gradu Zagrebu godine 1868.–1871. Zagreb : Tiskara Narodnih novina, s. d.

Jakaša Borić, V. Nacrti Aleksandra Brdarića za palaču u Opatičkoj 10. *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 33(2009). Str. 207–216.

Kršnjavi Iso. *Hrvatski biografski leksikon*. Sv. 8. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. Str. 252–257.

Lunaček V. Restauracija zgrade bogoštovlja i nastave. *Savremenik* 6(1914). Str. 340.

Nastavni vjesnik. U: *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005. Sv. 7 (Mal–Nj). URL: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43063>. (2. 3. 2014).

Maruševski. O. *Iso Kršnjavi: Kultura i politika na zidovima palače u Opatičkoj 10*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2002.

Mihalić, A. *Dopunjak Smrekarovom priručniku za političku upravnu službu u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb: Tiskom i nakladom Ignjata Granitza, 1912.

Naredba bana kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 7. lipnja 1905. broj 1029 Pr., o ujednostručenju posloводства kod upravnih oblasti. Tiskopis.

Smrekar, M. *Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. Knjiga prva*. Zagreb : Tiskom i nakladom Ignjata Granitza, 1899.

Vidmar, J. Registratura Odjela za unutrašnje poslove Zemaljske vlade 1869–1918. *Arhivski vjesnik* 1(1958). Str. 411–444.

Zbirka građevinskih nacrti (HR-HDA-905).

Zbirka građevne dokumentacije (HR-DAZG-1122).

Zemaljska vlada Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Predsjedništvo (1869–1921) (HR-HDA-78. PrZV).

Zemaljska vlada Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Odjel za bogoštovlje i nastavu (1869–1921) (HR-HDA-80. ZV.BiN).

Znanstveni skup: Iso Kršnjavi – veliki utemeljitelj. Program znanstvenog skupa i Knjižica sažetaka. Zagreb : Hrvatski institut za povijest, 2012. URL: <http://www.ipu.hr/uploads/documents/1736.pdf> (12. 8. 2014).

PRILOG

Registraturni plan za 1906.

(rekonstrukcija)¹⁰⁵

Skupina	Oznaka	Predmet
I.	1	<p>Odjel za bogoštovlje i nastavu. Središnja uprava. Bogoštovni poslovi.</p> <p>Odjel za bogoštovlje i nastavu. Središnja uprava.*</p> <p>a) odjelni proračun</p> <p>b) <i>personalija osoblja središnje uprave</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. imenovanja 2. odlikovanja 3. pripomoći i nagrade 4. *dopusti 5. zapliene beriva 6. disciplinarni poslovi 7. osobnici 8. predujmovi* 9. putni dnevnici 10. umirovljenja 11 ino* <p>c) <i>ekonomski poslovi</i>¹⁰⁶</p> <p>d) <i>gradnje, popravci i održavanje zgrade</i></p> <p>e) <i>Službeni glasnik</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uredništvo 2. Uprava

¹⁰⁵ Rekonstrukcija je napravljena prema *Razdjelbeniku konceptualnih posala kr. hrv. slav. dalm. zemaljsko-vladnog odjela za bogoštovlje i nastavu, od 31. 12. 1905.* U razdjelbeniku su poslovi grupirani prema zaduženim osobama, no zadržane su izvorne oznake iz registraturnoga plana koji je bio korišten 1906 (nije sačuvan). Da je riječ o dokumentu koji u potpunosti korespondira s registraturnim planom, najbolje se vidi iz usporedbe oznaka iz razdjelbenika i kazala, u kojem su navedene iste oznake prema kojima su spisi odlagani (usp. HR-HDA-80. ZV.BiN. I 1/1918. i kazalo za 1906). Na pojedinim mjestima u razdjelbeniku nisu označene zadužene osobe, pa tako ni poslovi, što je ovdje označeno zvjezdicama. Dotični poslovi, ukoliko je to bilo moguće, rekonstruirani su iz kazala ili urudžbenih zapisnika. Neke od oznaka nisu ni ondje dokumentirane (npr. 24).

¹⁰⁶ U urudžbenom zapisniku ta je skupina razrađena na podskupine 1-c-1 do 1-c-4.

		<p>f) <i>Nastavni vjestnik.</i> 1. <i>Uredništvo</i> 2. <i>Uprava</i></p> <p>g) <i>odjelna knjižnica</i></p> <p>h) <i>blagajna, škontracija i nadzor nad zem. imovinom</i></p> <p>i) <i>razna ispitna povjerenstva</i></p>
		<p>j) *</p> <p>k) <i>županijski školski nadzornici (uredbe i imenovanja istih)</i></p> <p>l) <i>matica srednjoškolskoga i ovom nalik osoblja</i></p> <p>m) <i>katastar i matica osoblja pučkih škola</i></p> <p>n) <i>godišnji izvještaji o stanju škola i zavoda</i></p> <p>o) <i>izvještaji o pregledanju škola i zavoda</i></p> <p>p) <i>poslovni iskazi o riješenim i neriješenim komadima</i></p> <p>r) <i>zemaljska poduzeća</i> 1) <i>naklada srednjoškolskih knjiga</i> 2) <i>naklada srednjoškolskih tiskanica</i> 3) <i>naklada pučko-školskih knjiga*</i> 4) <i>naklada pučko-školskih pisanka, risanka itd.</i> 5) <i>naklada pučko-školskih tiskanica*</i> 6) <i>bezplatne pučko-školske knjige*</i> 7) <i>izdavanje znanstvene knjižnice</i> 8) <i>sklapanje ugovora za srednjoškolske knjige</i></p>
	2	<p><i>Rimokatolička i grčkokatolička crkva i župe</i></p> <p>a) <i>personalija (podpore)</i></p> <p>b) <i>ekonomija</i></p> <p>c) <i>osnivanje i promjene župa</i></p> <p>d) <i>patronat</i></p> <p>e) <i>priepori o crkvenoj građevnoj dužnosti</i></p> <p>f) <i>nadzor nad imovinom župnih crkva i kapela</i></p> <p>g) <i>putni računi tehničkog osoblja</i></p> <p>h) <i>zakladni misni listovi*</i></p> <p>i) <i>gradjevine</i></p>
	3	<p><i>Grčkoistočna crkva</i></p> <p>a) <i>personalija i uprava</i></p> <p>b) <i>ekonomija</i></p> <p>c) <i>gradjevine i putni računi tehničkog osoblja</i></p>

		d)	<i>ino</i>
	4		<i>Evangelička crkva</i>
		a)	<i>personalija</i>
		b)	<i>ekonomija</i>
		c)	<i>gradjevine</i>
	5		<i>Izraelitska vjerezakonska družba</i>
		a)	<i>personalija</i>
		b)	<i>ekonomija</i>
	6		<i>Nazareni i baptiste</i>
	7		<i>Kaptoli i redovi</i>
		a)	<i>personalije</i>
		b)	<i>ekonomija</i>
	8		<i>Biskupije</i>
		a)	<i>personalije</i>
		b)	<i>ekonomija</i>
	9		<i>Pobožne zaklade i zapisi</i>
	10		<i>Mirovine i deficijenski fondovi</i>
	11		<i>Subvencije u bogoštovne svrhe</i>
	12		<i>Bogoštovni i naukovni zavodi</i>
		a)	<i>Zagreb, r.k.</i>
		b)	<i>Senj, r.k.</i>
		c)	<i>Gjakovo, r.k.</i>
		d)	<i>Zagreb. g.k.</i>
		e)	<i>Karlovci, g.i.</i>
	13		<i>Vjerezakonska zaklada</i>
	14		<i>Ženidbeni poslovi</i>
		a)	<i>ženidbena sposobnost</i>
		b)	<i>oprosti i ženidbene dozvole</i>
	15		<i>Matični poslovi</i>
		a)	<i>zabilježbe o pozakonjenju</i>
		b)	<i>naknadni unosi u matice</i>
		c)	<i>ispravci matica</i>
		d)	<i>razstava i raspust ženitbeni</i>
		e)	<i>zabilježbe promjene prezimena</i>
		f)	<i>zabilježbe posinjenja</i>
	16		<i>Podavanja (lukno, župni bir, vjerezakonski prinosi, predprege, ogrievno drvo)</i>
	17		<i>Kongrua</i>

II	18		<i>Naredbe i odluke*</i> <i>Sveučilište. Srednje i nalik im škole. Kulturni i znanstveni zavodi.</i>
	19	a) b)	<i>Kraljevsko sveučilište Franje Josipa I</i> <i>personalija</i> <i>dotacija i uprava za sva tri fakulteta</i>
		c) d) e) f) g) h) i) j) k) l) m)* n)*	<i>red predavanja</i> <i>naukovina juridičkog i filozofskog fakulteta</i> <i>didaktični i pedagoški poslovi</i> <i>seminari</i> <i>izpiti i promocije</i> <i>Kr. sveučilišni gradjevni poslovi</i> <i>Kr. sveučilišna biblioteka</i> <i>*</i> <i>botanički vrt</i> <i>ostali sveučilišni zavodi: kao ludžbeni zavod, fizikalni kabinet</i> <i>*oprost od školarine</i> <i>*ino</i>
	20		<i>Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti</i>
	21	a) b) c) d)	<i>Zemaljski muzej: personalija i uprava</i> <i>arheološki odjel</i> <i>zoološki</i> <i>mineraloško-petrografski</i> <i>geološko-paleontološki odjel</i>
	22	a) b)	<i>Umjetnički atelijeri</i> <i>personalija</i> <i>Uprava</i>
	23		<i>Književnička i umjetnička društva</i>
	24		<i>*</i>
	25	a) b) c) d) e)	<i>Srednja učilišta i njima ravni zavodi: kr. velike i realne gimnazije i s njima spojene trgovačke škole</i> <i>personalija naimе doznaka beriva (plaće, mirovine i sl.)</i> <i>didaktični i pedagoški poslovi</i> <i>upravni poslovi (pisarnički i ogrievni paušal, doznake za plin i vodovod, namještaj)</i> <i>školarina i naukovina</i> <i>potrebe teoretičke i praktičke obuke, naučna putovanja, nabava knjiga i učila te dotacije i računi u tu svrhu</i>

		<ul style="list-style-type: none"> f) novčane potpore i pripomoći g) disciplinarni predmeti, sporazumno sa školskim nadzornikom h) nadzornikom i) školski praznici j) * k) vojnički poslovi
26		<ul style="list-style-type: none"> l) upisi i prelazi učenika m) ispiti i oprost od obuke u pojedinim predmetima, ispiti zrelosti n) gradnje, popravci i uzdržavanje sgrada o)* ino* <p>Zemaljski ženski licej u Zagrebu</p> <ul style="list-style-type: none"> a) personalija b) didaktični i pedagoški poslovi c) upravni poslovi (pisarnički i ogrievni paušal, doznake za plin i vodovod, namještaj) d) potrebe teoretičke i praktičke obuke, naučna putovanja, nabava knjiga i učila te dotacije i računi u tu svrhu e) f) disciplinarni predmeti, sporazumno sa školskim nadzornikom g) primarina i školarina h) novčane pripomoći i) školski praznici j) ispiti i oprost od obuke u pojedinim predmetima, ispiti zrelosti
27		<ul style="list-style-type: none"> k) gradnje, popravci i uzdržavanje sgrade l) djevojački internat zaklade Jelisavine <p>Kr. nautička škola u Bakru</p> <ul style="list-style-type: none"> a) personalija b) didaktični i pedagoški poslovi c) upravni poslovi (doznake za plin i vodovod i dr.) d) potrebe teoretičke i praktičke obuke <ol style="list-style-type: none"> 1. nabava knjiga i učila 2. uzdržavanje školske ladje 3. naučna putovanja <ul style="list-style-type: none"> e) novčane podpore i pripomoći f) g) disciplinarni predmeti, sporazumno sa školskim nadzornikom h) školski praznici

	28	<p>i) <i>vojnički poslovi</i></p> <p>j) *</p> <p>k) *</p> <p>l) <i>upisi i prelazi učenika</i></p> <p>m) <i>gradnje, popravci i uzdržavanje sgrade Učiteljske škole</i></p>
	29	<p>a) <i>Zemaljske</i></p> <p>1) <i>personalija</i></p> <p>2) <i>didaktički i pedagoški poslovi</i></p> <p>3) <i>upravni poslovi (pisarnički i ogrievni paušal, doznake za plin i vodovod, namještaj)</i></p> <p>4) <i>potrebe teoretičke i praktičke obuke, naučna putovanja, nabava knjiga i učila te dotacije i računi u tu svrhu</i></p> <p>5) <i>novčane podpore i pripomoći</i></p> <p>6)7) <i>disciplinarni predmeti, sporazumno sa školskim nadzornikom</i></p> <p>8) <i>školski praznici</i></p> <p>9) <i>vojnički poslovi</i></p> <p>10) <i>upisi i prelazi učenika</i></p> <p>11) <i>izpiti zrelosti i ini izpiti, oprost od obuke u pojedinim predmetima</i></p> <p>12) <i>gradnje, popravci i uzdržavanje sgrada</i></p> <p>13) <i>ino*</i></p> <p>b) <i>Srpske</i></p> <p>1) <i>nadzor nad istima</i></p> <p>2) <i>didaktički i pedagoški poslovi</i></p> <p>3) <i>izpiti zrelosti</i></p> <p>c) <i>Ženska samostanska škola u Zagrebu</i></p> <p>1) <i>nadzor</i></p> <p>2) <i>upravni poslovi</i></p> <p>3) <i>pripomoći</i></p> <p>4) <i>izpiti i upisivanje</i></p> <p><i>Kr. zemaljska obrtna i s njom spojena gradj. stručna škola u Zagrebu</i></p> <p>a) <i>personalija</i></p> <p>b) <i>didaktični i pedagoški poslovi</i></p> <p>c) <i>upravni poslovi (pisarnički i ogrievni paušal, doznake za plin i vodovod, namještaj)</i></p>

		<p>d) <i>potrebe teoretičke i praktičke obuke, naučna putovanja, nabava knjiga i učila te dotacije i računi u tu svrhu</i></p> <p>e) f) <i>disciplinarni predmeti, sporazumno sa školskim nadzornikom</i></p> <p>g) <i>školski praznici</i></p> <p>b) <i>vojnički poslovi</i></p>
	30	<p>i) <i>izpiti</i></p> <p>j) <i>*</i></p> <p>k) <i>gradnje, popravci i uzdržavanje sgrade</i></p> <p>l) <i>Umjetno-obrtni muzej</i></p> <p><i>Internat kr. zemaljske obrtne škole u Zagrebu</i></p> <p>a) <i>personalija</i></p> <p>b) <i>upravni poslovi (doznake za plin i vodovod i sl.)</i></p> <p>c) <i>disciplinarni predmeti, sporazumno sa školskim nadzornikom</i></p> <p>d) <i>nadzornikom</i></p> <p>e) <i>primanje pitomaca i stipendije</i></p>
	31	<p>f) <i>gradnje, popravci i uzdržavanje sgrade</i></p> <p><i>Kr. primaljsko učilište i rodilište</i></p> <p>a) <i>personalija</i></p> <p>b) <i>primanje primaljskih učenica</i></p> <p>c) <i>primaljski ispiti</i></p> <p>d) <i>putni troškovi učenica, ručni novac i podpore</i></p> <p>e) <i>nabava instrumentarija, orudja i učila</i></p> <p>f) <i>iskazi trudnica</i></p> <p>g) <i>rodilištni računi</i></p> <p>h) <i>blagajnički dnevници</i></p>
	32	<p>i) <i>ini upravni poslovi</i></p> <p><i>Hrvatski glasbeni zavod</i></p> <p>a) <i>odobrenje statuta</i></p> <p>b) <i>subvencije</i></p> <p>c) <i>odobrenje učevne osnove</i></p> <p>d) <i>personalija</i></p> <p>e) <i>izpiti za učiteljstvo</i></p> <p>f) <i>učeničko osoblje</i></p>
	33	<p><i>Kr. zemaljska stručna škola</i></p> <p>a) <i>personalija</i></p> <p>b) <i>upravni poslovi</i></p> <p>c) <i>gradnje, popravci i uzdržavanje sgrade</i></p>
	34	<p><i>Kr. plemićki konvikt</i></p>

		<ul style="list-style-type: none"> a) <i>personalija</i> b) <i>nadzor nad zavodom uobće, a napose didaktičko-pedagoški nadzor</i> c) <i>našastari</i> d) <i>podieljivanje zakladnih mjesta</i> e) <i>ini upravni poslovi</i>
III		<i>Niže i više pučke škole i nalik im zavodi</i>
	35	<p><i>Učiteljsko osoblje nižih i viših pučkih škola</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a) <i>personalija</i> b) <i>ogrievna drva za učiteljstvo ciele zemlje</i> c) <i>zemljišta</i> d) <i>orguljaška i ine uzgredne službe za pučko učiteljstvo u svoj zemlji</i> e) <i>željeznički certifikati</i> f) <i>ispiti zrelosti i osposobni ispiti</i> g) <i>učiteljski obrazovni tečaj</i> h) <i>učitelj. konferencije</i> i) <i>vojničke stvari</i>
	36	<i>Službeni iskazi i status osoblja</i>
	37	<p><i>Uprava nižih i viših pučkih škola</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a) <i>općinska</i> b) <i>kotarska</i> c) <i>županijska</i> d) <i>crkvena</i> e) <i>Zemaljska</i>
	38	<p><i>Osnivanje nižih i viših pučkih škola, njihovo uređenje i uprava</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a) <i>školska općina</i> b) <i>školski patronati</i> c) <i>školski vrtovi</i> d) <i>igrališta i gombališta</i> e) <i>osnivanje i napuštanje škola</i> f) <i>proširivanje i stezanje škola</i> g) <i>sistemiziranje učiteljskih mjesta i raspisivanje natječaja</i> h) <i>uškolovanje i školovanje</i> i) <i>prepuštanje školskih zgrada</i>
	39	<p><i>Nastava u nižim i višim pučkim školama</i></p> <ul style="list-style-type: none"> a) <i>početak školske obuke, školski praznici</i>

		<ul style="list-style-type: none"> b) učila c) školske knjižnice d) učevne osnove e) učevne knjige f) pisanke, risanke, zadaćnice i bilježnice g) cjelodnevna, poludnevna i nerazdijeljena obuka
	40	<ul style="list-style-type: none"> h) obuka u pjevanju, gimnastici i gospodarstvu i) obuka u vjeri j) obuka u ručnom radu k) u području grada Zagreba <p>Općenito za polazajnike nižih pučkih škola</p> <ul style="list-style-type: none"> a) polakšice u polasku škole b) izostatci od škole c) preselenje d) oprost dobi e) polaznice i odpustnice f) analfabeti
	41	Pučke škole s mađarskim nastavnim jezikom
	42	Pučke škole s njemačkim nastavnim jezikom
	43	Gradnja sgrada za pučke škole i školski namještaj
		<ul style="list-style-type: none"> a) subvencija b) nacrti c) novogradnje i adaptacije d) školski namještaj e) putni računi tehničkog osoblja
	44	Sirotišta
	45	Popravlilišta. Kaznioničke škole.
	46	Zavodi za djecu nepoćudnih ćutila
		<ul style="list-style-type: none"> a) Zavod za odgoj gluhonieme djece u Zagrebu b) Zavod za odgoj sliepe djece u Zagrebu
	47	Zavodi za djecu, koja nisu u godinama za polazak škole
		<ul style="list-style-type: none"> a) zabavišta b) ćivališta c) zabavištne učiteljice
	48	Ina niža obrazovališta i odgojilišta
		<ul style="list-style-type: none"> a) škole za glazbu i pjevanje b) školski tječajji za jezike, za pisanje, stenografiju i gombanje

	49 50	<ul style="list-style-type: none"> c) ženske niže stručne škole d) dječačke niže stručne škole, šegrtske škole, opetovnice e) društveni internati, vojničke škole, škole za krojenje i uzimanje mjere, škole za ples i mačevanje <p>Školska statistika Zaklade</p>
	51	<ul style="list-style-type: none"> a) Zemaljske <ul style="list-style-type: none"> 1. sveučilištna zaklada 2. sveučilištna zaklada za medicin. fakultet 3. naukovna zaklada 4. regnikolarna zaklada 5. komercijalna zaklada 6. muzejalna zaklada 7. zaklada trgovačke akademije 8. učiteljska mirovinska zaklada 9. narodnih učiona b) županijske školske zaklade c) općinske školske zaklade <p>Stipendije i fondovi</p>
	52	<ul style="list-style-type: none"> a) odsjeci pod upravom zemaljske vlade <ul style="list-style-type: none"> 1. osnivanje 2. uprava 3. podieljivanje 4. računi 5. izvještaji o stipendistima 6. ino b) ine stipendijske zaklade c) učeničke novčane podpore d) zakladna mjesta <p>Računarsko poslovanje</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Odjelno računovodstvo po proračunu b) 20% školski namet i doznaka c) mirovinske i ine pristojbe pučkih učitelja

Summary

DEPARTMENT OF RELIGION AND EDUCATION OF THE LAND GOVERNMENT FOR THE KINGDOM OF CROATIA AND SLAVONIA (1869-1918/1921): SCOPE, RECORDKEEPING SYSTEM AND REGISTRY

The article follows the development and mutual relationship of the business scope and record keeping, as well as the registry (Registratur) of the Department of Religion and Education of the Land Government for the Kingdom of Croatia and Slavonia, particularly during the registry periods of 1892-1912 and 1914-1921. The scope is stable in general outline, but the management was gradually increasing in its magnitude, which was followed by the quantity of the created records. The structure of the registry wasn't only influenced by the fact that management magnitude was increasing but also by the measures relating to management's modernisation, as well as by synchronization of the file coding system with the distribution of work, while space limitations had the same effect on the multiple disposal that took place in the registry from 1902 to 1914 and probably even earlier. The registry (filing) plan (Registratur Plan) comprising of nine registry bundles (Faszikeln) in 1892 reached twenty one bundles in 1914. During the latter period the registry bundles were arrayed in three groups, according to main tasks of the department and are followed by the corresponding indexes (registers I-III). The preservation and disposal of the records of the Department of religion and education is also analysed. The lack of space meant drastic disposal was carried out, which made the records created before 1892 to be saved only in fragments. The problem with space linked with preservation of the records was dealt with during 1914-1917 after the refurbishment and expanding of the buildings i.e. spaces at Opatička and Kamenita streets. The records created after 1892 were disposed of more selectively, particularly those from the period 1907-1921.

Keywords: Department of Religion and Education (1869-1918), Commission of Education and Faiths (1918-1921), Land Government for the Kingdom of Croatia and Slavonia (1869-1918/1921), public administration, business scope and organizational structure of the Department of Religion and Education, record keeping system, registry (filing) plan, registers (indexes), preservation of records, records disposal

Translated by Marijan Bosnar